

Miestne zelené dohody

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

ako východiská tvorby akčných
plánov podpory zelených
a sociálnych inovácií a podnikania:
kontext a odporúčania pre mestá

KOSICE
УЖГОРОД
ХАРКІВ
ALTA

Cities in the
Enlarged
European
Area

www.ceeaa-cooperation.com | www.eeagrants.org | www.eeagrants.sk

Miestne zelené dohody

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

ako východiská tvorby akčných
plánov podpory zelených
a sociálnych inovácií a podnikania:
kontext a odporúčania pre mestá

© Košice, Centrum spoločenských a psychologických vied Slovenskej akadémie vied,
verejná výskumná inštitúcia (CSPV SAV, v. v. i.)

Granty EHP predstavujú príspevok Islandu, Lichtenštajnska a Nórska k zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe. Projekt č. GGC01007 „Mestá v rozšírenom Európskom priestore: Spoločný rozvoj kapacít verejných inštitúcií prostredníctvom slovensko-ukrajinskej cezhraničnej spolupráce a zvyšovanie integrity verejných záležitostí (CEEa)“ získal grant z Islandu, Lichtenštajnska a Nórska v sume 458 504 € prostredníctvom Grantov EHP. Projekt bol spolufinancovaný vo výške 15% z prostriedkov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

*Realizácia projektu prispieva k naplneniu hlavného sloganu tohto programového obdobia:
“Working together for a green, competitive and inclusive Europe”.*

Názory vyjadrené v tejto štúdii sú výlučne názormi autorov a nemusia nevyhnutne predstavovať stanovisko darcu, ktorý nenesie zodpovednosť za použitie prezentovaných informácií.

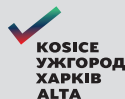
© Grafické spracovanie: Tlačiareň uBabeja s.r.o.

© Fotografie: pexels.com; 123rf.com

Publikácia neprešla jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-89524-92-1

<https://doi.org/10.31577/2023.9788089524921>

Cities in the
Enlarged
European
Area

Autori:

Richard Filčák (EEA a CSPV SAV, v. v. i.)

Anna Kalistová (CSPV SAV, v. v. i.)

Jan Kurka (SUSTO – Sustainability Tools)

Marian Hudák (Mesto Košice)

Recenzenti:

Emília Huttmanová (PU v Prešove)

Zuzana Polačková (CSPV SAV, v. v. i.)

2023

Úvod /4

Kontext Európskych politik a rámec pre aktivity na úrovni miest /5

- 1.1 Zelená dohoda a vízia udržateľných miest /8
- 1.2 Lokálne zelené dohody pre mestá /8
- 1.3 Akčné plány a mestá ako agenti zmeny /11

Úloha miest a ich priestor pre vytváranie zmien /14

- 2.1 Udržateľnosť a mestá /15
- 2.2 Vnútoraná a vonkajšia spolupráca
(*nielen na príklade mesta Košice*) /16
- 2.3 Odporúčania pre mestské politiky /18

Manažment zmeny /20

- 3.1 Nástroje pre riadenie: európske mestá
sa vydávajú cestou transformácie
a prechodu k udržateľnosti /20
- 3.2 Local Green Deal a jeho procesy /23
- 3.3 Základné princípy efektívnej komunikácie
a príklady klimateckej komunikácie /28
- 3.4 Nástroje hodnotenia a monitoringu
a indikátory udržateľnosti /29

Záver a strategické odporúčania /31

Úvod

Táto publikácia si kladie za cieľ pomôcť tvorbe a implementácii akčných plánov pre podporu zelených a sociálnych inovácií a podnikania v troch mestách spolupracujúcich na projekte. Ako sme ilustrovali na základe mapovania existujúcich postupov z Košíc, Charkova, Užhorodu i vybraných miest Nórska¹, existuje tu rozvíjajúci sa segment prístupov. Analýza situácie a diskusie v rámci pracovných stretnutí nám zároveň ukazujú, že prepájanie environmentálnych a klimatických cieľov so sociálnou inklúziou a sociálnym podnikaním je prirodzené, aj keď možno nie vždy jednoduché.

Publikácia *Miestne zelené dohody ako východiská tvorby akčných plánov podpory zelených a sociálnych inovácií a podnikania v našich mestách: kontext a odporúčania pre stratégie a politiky* vznikla v rámci projektu č. GGC01007 podporeného grantom z Islandu, Lichtenštajnska a Nórska v sume 458 504 € prostredníctvom Grantov EHP. Projekt bol spolufinancovaný vo výške 15% z prostriedkov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Je súčasťou projektových aktivít a jedným z výstupov.²

Publikácia nie je sama o sebe cieľom, ale prostriedkom – je to nástroj, ktorý môže pomôcť projektovým partnerom a zainteresovaným stranám lepšie pochopiť kontext novej zelenej dohody Európskej únie, získať prehľad o Akčnom pláne pre podporu sociálnej ekonomiky prijatom na európskej úrovni, nových smerniciach, ako aj o procese rozširovania EÚ.

Cieľom textu je podporiť vypracovanie akčných plánov pre Košice, Charkov a Užhorod. Zároveň neexistuje jednotná forma, ako by malo každé z jednotlivých akčných plánov (AP) vyzerat'. Tri AP vyvinuté počas projektu by mali vychádzať z miestnych podmienok, odrážať miestne pomery a stanovovať reálne ciele a zámery na základe hĺbkového hodnotenia situácie v mestách. V miestnom kontexte by mali AP voči iným strategickým dokumentom mesta predstavovať pridanú hodnotu.

Kapitola 1 poskytuje analýzu rámca situácie v perspektíve Európskej únie (EÚ), Slovenska a Ukrajiny. Úloha miest a ich priestor pre vytváranie zmien je v tejto publikácii popísaná v kapitole 2, v rámci ktorej sú ilustrované možné prístupy, ale aj príklady dobrej praxe mesta Košice. Pre vytvorenie vhodného priestoru a implementácie Európskej zelenej dohody (EZD) na úrovni miest bude podľa ICLEI³ potrebné prepojiť 4 kľúčové prístupy v oblasti riadenia, aktivít, integrovaných cieľov a partnerstva (viď kapitolu 3.). Analýza v kapitole 3 poukazuje na skutočnosť, že praktické implementovanie prístupov zelených a sociálnych inovácií si vyžaduje silný rámec politik a vytváranie partnerstiev na inštitucionálnej, národnej, regionálnej i miestnej úrovni. Premyslené plánovanie na všetkých úrovniach týkajúcich sa EZD by malo smerovať k spoločne definovaným cieľom.

1 Pozri https://ceea-cooperation.com/docs/CEEA_12P_HQ.pdf

2 Deliverable 2: Guidelines to the Ecologically and socially responsible and innovative cities

3 ICLEI, 2021

Kontext Európskych politík a rámec pre aktivity na úrovni miest

V EÚ je v súčasnosti viac ako 80 000 miest, ktoré sú zodpovedné za implementáciu 70 % Európskej legislatívy, manažujú tretinu všetkých verejných výdavkov a sú zodpovedné za dve tretiny verejných investícií.⁴ Mestá sú v mnohých aspektoch politickým, administratívnym, ale aj historickým a kultúrnym priestorom s kľúčovou úlohou pri ekologickej a sociálnej transformácii, ktorej dnes čelíme.

Slovensko sa spolu s ďalšími krajinami EÚ prihlásilo k cieľu klimatickej neutrality do roku 2050. Zaradilo sa tak do klubu krajín, ktoré už dnes tvoria 75 % svetového HDP a zahŕňajú najvyspelejšie svetové ekonomiky. Sledovanie tohto cieľa ale znamená bezprecedentne hlbokú a rýchlu ekonomickú a sociálnu transformáciu smerom k dekarbonizovanej ekonomike. Zatiaľ čo v rokoch 1991 až 2019 klesli emisie EÚ o 24 %, do roku 2030 by mali klesnúť o ďalších 31 %. Relatívne ľahko dostupné a lacné riešenia sú však takmer vyčerpané a každé ďalšie percento poklesu stojí viac ako to predchádzajúce.

V tomto kontexte je úloha miest kľúčová. Okrem infraštruktúrnych a technických riešení je potrebná cesta zelených a sociálnych inovácií presadzujúcich zelené a sociálne riešenia v podnikaní, ktorá je dnes jednou z dôležitých výziev pre tvorbu stratégií, politík a nástrojov k dosiahnutiu sociálne inkluzívnych a environmentálne udržateľných miest.

Klimatická neutralita a zelené a sociálne inovácie

Získavanie verejnej podpory: Klimatická neutralita je jedinečnou príležitosťou na ekonomickú a sociálnu transformáciu vedúcu nielen k zmierneniu/prispôsobeniu sa zmene klímy, ale aj ku konkurencieschopnosti priemyslu a služieb. Je dôležité získavať podporu cez mapovanie a rozvoj ekonomických príležitostí v kontexte miest, pričom klimatická neutralita nie sú len náklady, ale aj dlhodobé zisky.

Sociálna dimenzia transformácie: Pre dosiahnutie sociálneho konsenzu je dôležité prepájať ciele klimateckej neutrality so sociálnymi otázkami, vytvárať spôsoby ako zahrnúť a kompenzovať skupiny obyvateľov, ktoré sú voči zmenám zraniteľní.

Klimatické hodnotenie verejných investícií: Mestá sú významnými investormi a môžu cez zavádzanie nástrojov taxonómie ako klasifikačného systému uplatňovaného na všetky verejné investície podporovať a vytvárať environmentálne a sociálne udržateľné ekonomické aktivity a zabraňovať investíciám do projektov a aktivít, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú klímu.

Budovanie synergií namiesto duplicit: Posilňovanie rámca politik a riadenia v mestách vytvára komplementárnosť a synergie medzi rôznymi dostupnými a pripravovanými zdrojmi financovania klimateckej neutrality a sociálnej kohézie.

Posilnenie rámca implementácie: Efektívne využívanie dostupných zdrojov vyžaduje stavať na hodnotení skúseností s politikami súdržnosti a ďalej rozvíjať účinný systém implementácie a zvyšovania absorpčných kapacít.

Štandardná implementácia nových politík a prístupov sama o sebe postačuje na dosiahnutie transformácie potrebnej na skutočnú implementáciu udržateľného rozvoja. Na preformulovanie spôsobu, akým sa opatrenia v oblasti udržateľnosti realizujú, bude potrebné využiť možnosti EZD. Dôležitým aspektom bude zároveň udržanie spoločenského konsenzu cestou aplikovania prístupov spravodlivej transformácie a prepájania environmentálnych a sociálnych riešení a prístupov.

Spravodlivá transformácia

Uskutočnenie prechodu k udržateľnej budúcnosti je nevyhnutné. S touto témou existuje čoraz väčší konsenzus. Ak sa však prechod neuskutoční spravodlivým spôsobom, môže to mať negatívne vedľajšie účinky v sociálnej oblasti, najmä v súvislosti s témami akými sú strata pracovných miest v priemysle fosílnych palív, energetická chudoba alebo sociálna inklúzia najviac ohrozených skupín.

Mechanizmus spravodlivej transformácie (JTM), ako súčasť EZD predstavila Komisia EÚ 14. januára 2020 ako nástroj na zabezpečenie spravodlivého prechodu na klimaticky neutrálne hospodárstvo.

JTM je kľúčovým nástrojom na zabezpečenie toho, aby prechod ku klimaticky neutrálnej ekonomike prebehol spravodlivým spôsobom a nikto naň nedoplácal. Poskytuje cieľnú podporu s úmyslom pomôcť zmobilizovať približne 55 miliárd eur v období rokov 2021 – 2027. Tie budú využité v najviac postihnutých regiónoch s cieľom zmierniť sociálno-ekonomické dôsledky transformácie.

Ambiciózne ciele klimatickej neutrality do roku 2050 si budú vyžadovať prechod od postupných zmien ku komplexnejšej reforme.

Ekonomické a sociálne náklady budú značné. Rásť budú hlavne ceny energií z fosílnych palív. Naopak, ceny energií z obnoviteľných zdrojov energie (OZE) trvalo klesajú, najmä v kontexte individuálnych a komunitných zdrojov, ktoré navyše z dlhodobého hľadiska zaisťujú potrebnú nezávislosť na vonkajších výkyvoch, čo má vo viacerých krajinách (ako napr. Ukrajine) ešte silnejší rozmer.

Mnoho ľudí bude čeliť neistote na trhu práce spôsobenej kombinovanými vplyvmi prechodu na Priemysel 4.0 a automatizácie s dopadmi politík dekarbonizácie. Ak negatívne aspekty nebudú dostatočne a včas identifikované a riešené, veľká časť verejnosti sa môže obrátiť proti tejto politike.

Na druhej strane je táto transformácia aj obrovskou príležitosťou. Cirkulárne ekonomiky, lokálne dodávateľsko-odberateľské reťazce, ale aj OZE realizované v kontexte sociálnej ekonomiky poskytujú obrovské pracovné príležitosti. A to mnohonásobne väčšie v porovnaní a tými, ktoré dnes zaisťuje priemysel fosílnych palív.

Dosiahnutie klimatickej neutrality s podmienkou zachovania sociálneho zmieru znamená pre mestá obrovskú výzvu. Preto je potrebné začať s okamžitými, no premyslenými krokmi. Podpora zelených a sociálnych inovácií s dôrazom na zelené a sociálne podnikanie je jedným z dôležitých pilierov tejto transformácie.

1. januára 2016 Ukrajina podpísala s EÚ Dohodu o rozsiahlej a komplexnej zóne voľného obchodu (The Deep and Comprehensive Free Trade Areas – DCFTA). S cieľom vstúpiť do Európskej únie v 30. rokoch 21. storočia, v januári 2021 Ukrajina začala s prípravou formálnej žiadosti o členstvo v EÚ, ktorú chce predložiť v roku 2024. Žiadosť o členstvo však bola predložená už v roku 2022 a 23. 6. 2022 Ukrajina získala štatút kandidátskej krajiny.

Hoci sa diskusia o EZD na Ukrajine iba rozbieha a vláda má ďaleko od konkrétnych plánov, Ukrajina potvrdila svoj záväzok rozvíjať „zelenú“ ekonomiku. Národná ekonomická stratégia uvádza záväzok

Ukrajiny k uhlíkovej neutralite do roku 2060. Pokiaľ ide o zosúladenie s cieľmi EZD, krajina má ambíciu rýchleho postupu. Ukrajina na tento účel vytvorila medzisektorovú pracovnú skupinu pre klímu, ktorá koordinuje spoluprácu medzi EÚ a Ukrajinou. Sú do nej zapojené všetky ministerstvá a rozvíja partnerstvá medzi EÚ a Ukrajinou v rámci EZD.

Podobne ako aj v mnohých krajinách EÚ, vrátane Slovenska, aj na Ukrajine chýba komplexnejšie chápanie procesu transformácie. Tento je často vnímaný len ako problém životného prostredia. V skutočnosti však transformácia a EZD oveľa výraznejšie, ako výzvy súvisiace so životným prostredím, zasahuje do oblasti ekonomických a sociálnych tém. Veľkou výzvou pre Ukrajinu je zastaraný priemysel charakteristický technologicky zaostávajúcou priemyselnou infraštruktúrou. Energetická náročnosť na Ukrajine je približne 180 kilogramov ropného ekvivalentu na tisíc dolárov HDP (v porovnaní parity kúpnej sily), čo je v porovnaní s 83 kg uvedeného ekvivalentu v EÚ veľmi vysoká hodnota. To isté sa týka uhlíkovej intenzity.

Napriek existujúcim výzvam, agentmi zmeny sa môžu stať práve mestá a tieto môžu zohrať významnú úlohu v súvislosti s prípravou kapacity potrebnej pre naplnenie podmienok budúceho rozširovania EÚ. Ak sú dnes európske mestá zodpovedné za implementáciu 70 % európskej legislatívy, manažujú tretinu všetkých verejných výdavkov a sú zodpovedné za dve tretiny verejných investícií, po rozšírení EÚ o Ukrajinu, by tieto úlohy pripadli tiež Charkovu a Užhorodu.

Naliehavým problémom je financovanie. Európska komisia preto plánuje predstaviť finančné nástroje, ktoré bude mať k dispozícii tak Ukrajina, ako aj ďalších 30 krajín v rámci prebiehajúceho procesu rozpracovania a implementácie EZD.

1.1 Zelená dohoda a vízia udržateľných miest

EZD je plán EÚ na dosiahnutie udržateľnosti hospodárstva EÚ spôsobom, kedy sa klimatické a environmentálne výzvy premenia na nové príležitosti, pričom tento prechod bude sociálne spravodlivý a inkluzívny pre všetkých. Prostredníctvom EZD sa EÚ zaviazala, že „do roku 2050 dosiahne nulové čisté emisie skleníkových plynov, ekonomický rast, ktorý je oddelený od využívania zdrojov a žiaden človek ani žiadne miesto nezostane pozadu“.⁵

EZD je nová európska stratégia rastu pre moderné, konkurencieschopné a zdrojo efektívne hospodárstvo. Zahŕňa komplexný súbor sociálnych a environmentálnych iniciatív zameraných na vytvorenie prvého uhlíkovo neutrálneho kontinentu na svete do roku 2050. Európsky zákon o klíme zakotvuje tieto ciele ako zákonnú povinnosť. Nové klimatické ciele stanovujú zníženie emisií skleníkových plynov o 55 percent do roku 2030. Mestá sú centrami hospodárskej činnosti, vytvárania vedomostí, zapojenia komunity a inovácií, a preto sú základnými kameňmi pri realizácii EZD v praxi.

EZD sa zameriava na dekarbonizáciu infraštruktúry, ekologizáciu priemyslu, pričom zelené a sociálne inovácie s dôrazom na zelené a sociálne podnikanie majú v tomto kontexte kľúčovú úlohu. Práca s malými a strednými podnikmi (MSP) a vytváranie ekonomicky výhodných a konkurencieschopných alternatív založených na ekologickejších prístupoch a nových obchodných modeloch, je rozhodujúca. Uprednostnením riadenia obehového hospodárstva prostredníctvom podpory získavania OZE, zelenej výroby udržateľného odpadového hospodárstva realizovaných aj s pomocou subjektov sociálnej ekonomiky, sa mestá zmenia na priestory odolnejšie voči zmene klímy a sociálnym nerovnostiam. V praxi by kontext

politik a ekonomických nástrojov mal v prvom rade naštartovať vlnu renovácií, ktorej cieľom je znížiť emisie a zvýšiť energetickú účinnosť budov. Budú vznikať klimatické zákony, ktoré menia klimatické ambície na právne záväzky, ako aj nová priemyselná stratégia pre-sadzujúca dvojité zelenú a digitálnu tranzíciu realizovanú s ohľadom na sociálne a spoločenské témy.

Výzvy budú kľúčové tak pre mestá, ktoré už v EÚ sú, ako aj pre tie, ktoré sú z krajín aspirujúcich na členstvo.

1.2 Lokálne zelené dohody pre mestá

Mestá sú priestorom, kde sa realizujú ekonomické aktivity, vytvárajú sa vedomosti, existujú komunity a možnosti pre realizáciu inovácií a sociálno-ekonomickej transformácie. Je v nich možné podporovať a spájať miestne podniky, podnikateľov, subjekty sociálnej ekonomiky, vzdelávacie zariadenia a občanov, aby našli riešenia podporujúce transformáciu. Mestá a ich ekosystémy môžu byť tak motorom obnovy, stimulujú rozvoj nových trhov pre klimaticky neutrálne a znovu použiteľné a recyklované produkty, dekarbonizáciu a modernizáciu energeticky náročných priemyselných odvetví, pre vytváranie nových pracovných miest, rekvalifikáciu pracovných síl a zapojenie najrôznejších skupín obyvateľov.

Zmena klímy a nové výzvy spojené s konceptom spravodlivej transformácie si vyžadujú nové prístupy. Na úrovni EÚ vzniká množstvo iniciatív na podporu implementácie EZD. Patrí medzi ne napríklad Európsky klimatický pakt, Hnutie nového Bauhausu, iniciatíva Renovation Wave, Európsky akčný plán pre podporu sociálnej ekonomiky či Európska agenda zručností.

Zastrešujúcim prístupom v EÚ je z pohľadu miest iniciatíva Európskej komisie *The Intelligent Cities Challenge* (ICC), ktorá podporuje 136 miest pri využívaní špičkových technológií na vedenie

⁵ Pre viac informácií o klimatickej neutralite pozri napríklad:
<https://europeangreens.eu/climate-action/news-climateneutrality/>

inteligentnej, ekologickej a sociálne zodpovednej obnovy a transformácie miest. Mestá združené v ICC a ich miestne ekosystémy budú motorom obnovy ich miestnej ekonomiky, vytvoria nové pracovné miesta a posilnia účasť občanov a blahobyt. ICC je súčasťou širšieho podporného systému politík a nástrojov EÚ, ktorý stavia na EZD, digitálnej stratégii a ďalších kľúčových politikách EÚ. Cieľom je posun smerom k dematerializovanému, digitálnejšiemu a na služby orientovanému nízko uhlíkovému a inkluzívnemu hospodárstvu. Rovnako dôležité je pre tieto ciele získať podporu verejnosti a budovať zdieľanú víziu systému založeného na vedomostiach, ktorý umožní realizovať systémy obehového hospodárstva prostredníctvom „lokálnych hodnotových slučiek“, rekvalifikácie založenej na osvedčených prístupoch a udržateľných investíciách.

EZD okrem iného dáva rôznym iniciatívam a prístupom nové impulzy. Na úrovni miest napríklad stimuluje prepojenie a integráciu ekologických a sociálnych politík a vytváranie integrovaných prístupov.

Podnikanie realizované za účelom dosahovania spoločenského pozitívneho sociálneho vplyvu.⁶

Od 1. mája 2018 je účinný Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch (ďalej len „Zákon“), ktorý vo svojom Článku II prináša novelizované znenie predmetného paragrafu Obchodného zákonníka. Týmto znením po sedemnástich rokoch mení definíciu podnikania v Slovenskej republike (SR): „Podnikaním sa rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku alebo na účel dosiahnutia merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, ak ide o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku podľa osobitného predpisu.“ Podľa novej rozšírenej definície podnikania sa tak „činnosť podnikateľa“ okrem nástroja tvorby zisku môže stať i prostriedkom k dosahovaniu pozitívneho sociálneho vplyvu, inými slovami prostriedkom k dosahovaniu spoločensky prospešných cieľov. Dostávame sa tým k unikátnemu rozšíreniu možností podnikania, kedy Obchodný zákonník SR otvára dvere k uplatneniu konceptu vo svete známom ako sociálne podnikanie. Obchodný zákonník tak prijíma do radov podnikateľov i tých aktérov, ktorí svojím podnikaním sledujú iné ciele ako sú ciele tvorby zisku a rozširuje reguláciu podnikania o tie činnosti podnikateľa, ktoré sú vykonávané na účel dosiahnutia merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu [ak ide o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku].

6 ROČENKA SOCIÁLNEHO PODNIKANIA:
<https://www.prog.sav.sk/wp-content/uploads/Rocenka-socialneho-podnikania.pdf>

Čo sú to sociálne a zelené inovácie?

- Sociálne inovácie sa týkajú návrhu a implementácie nových riešení, ktoré zahŕňajú koncepčné, procesné, produktové alebo organizačné zmeny, ktorých cieľom je v konečnom dôsledku zlepšiť blahobyt a blaho jednotlivcov a komún.
- Výsledkom ekologických inovácií je zníženie spotreby prírodných zdrojov, emisií a odpadu. Príklady ekologických inovácií sú: obnoviteľné zdroje energie, energetické zhodnocovanie pevného odpadu, využitie odpadu na zhodnocovanie materiálov, výroba hnojív z odpadových vôd, ekologické produkty a rôzne príklady vytváranie obehového hospodárstva.

Čo je sociálne a zelené podnikanie?

- Sociálny podnik je podnikateľský subjekt, ktorý kombinuje ekonomické ciele so spoločenskými cieľmi. Sociálne podniky sú charakteristické svojou orientáciou na dosahovanie pozitívnych spoločenských vplyvov v najrôznejších spoločenskoprospesných oblastiach (teda aj v tzv. zelených témach), zapájaním širokého spektra aktérov do správy podniku a socializáciou možného zisku. Sociálny podnik príjmy dosahuje svojím aktívnym pôsobením na trhu, teda podnikateľskou činnosťou. Nie je pravdou, že sociálny podnik nesmie dosahovať zisky, tieto však nie sú prerozdeľované medzi akcionárov a spoločníkov sociálneho podniku, ale sú použité v prospech aktivít, prostredníctvom ktorých sociálny podnik dosahuje pozitívny sociálny vplyv.
- Zelené podnikanie je aktivita vedomého riešenia environmentálneho/sociálneho problému/potreby prostredníctvom realizácie podnikateľských nápadov s vysokou mierou rizika, ktorá má čistý pozitívny vplyv na prírodné prostredie a zároveň je finančne udržateľné. Zelený podnikateľ je niekto, kto založí a prevádzkuje podnikateľský podnik, ktorý je navrhnutý tak, aby bol ekologický vo svojich produktoch a procesoch už od samotného založenia.
- Mäkkšie formy ekologickej modernizácie, ktoré zachovávajú súčasné ekonomické štruktúry a mechanizmy, no vyššiu úroveň ekologickej efektívnosti dosahujú využívaním lepších technológií.
- Radikálnejšie formy prehodnotenia ekonomickej paradigmy a dosiahnutie prevratných inovácií: Príkladmi sú LETS (Local Exchange Trading Systems), kde sa tovary a služby vymieňajú pomocou miestnych vytvorených mien alebo na základe systému bez obehu hotovosti. Prípadne komunitou podporované poľnohospodárstvo, ktoré umožňuje farmárom získať solidárne financovanie od miestnych ľudí na začiatku vegetačného obdobia s cieľom zaručiť prístup k čerstvým a čistým potravinám pre miestne komunity.

1.3 Akčné plány a mestá ako agenti zmeny

Cieľom tejto publikácie je podporiť a pomôcť pri tvorbe a implementácii akčných plánov smerujúcich k podpore zelených a sociálnych inovácií s dôrazom na zelené a sociálne podnikanie v troch mestách spolupracujúcich na projekte (Košice, Užhorod, Charkov). Akčné plány, ktoré by z tejto spolupráce mali vziť, nebudú mať jednotný rámec a mali by vždy vychádzať z konkrétnych podmienok, stavu riadenia a participácie verejnosti v danom meste a v danom kontexte.

Pre ich prípravu bude dôležitá analýza stavu a situácie, ako aj identifikácia kľúčových zainteresovaných strán (tzv. stakeholderov). Na základe uvedeného sa rozvinú základné prístupy v aplikácii nových stratégií/postupov. Rámcové prístupy k tvorbe akčných plánov by následne mali stavať na konceptuálnom definovaní novej environmentálnej a sociálnej agendy pre mestá a na hľadaní synergií a prepojení zelenej a sociálnej agendy.

Nová environmentálna a sociálna agenda pre mestá

Neexistuje žiadny „univerzálny prístup pre všetkých“ na propagáciu, podporu a zlepšenie zelených a sociálnych inovácií a podpory zeleného a sociálneho podnikania v našich mestách. Mestá sa líšia veľkosťou, ekonomikou, ľudským kapitálom a mnohými ďalšími atribútmi. Pôsobia v rôznych prostrediach miestnych, regionálnych, národných a medzinárodných kontextov.

Ako sme však ukázali v publikácii *Tucet príkladov dobrej praxe (úspešná prax v partnerských mestách)* všetky zapojené mestá uznávajú a aktívne propagujú nové prístupy na podporu miestnej ekonomiky a testujú nové a inovatívne prístupy s miestnou občianskou spoločnosťou.⁷

Existuje veľké množstvo príkladov dobrej praxe zo spojenia miest a firiem vedúcich k novým modelom podnikania. Faktom ale je, že iniciátorom zelených a sociálnych inovácií bývajú v našom priestore spravidla miestne samosprávy. Argumenty pre toto tvrdenie ponúka i nedávno realizovaný prieskum o stave sociálnych inovácií, v rámci ktorého až 73,5 % respondentov uviedlo, že hlavným aktérom sociálnych inovácií je práve miestna samospráva.⁸ Druhým najsilnejším aktérom sú subjekty sociálnej ekonomiky. Medzerou, na ktorú upozorňuje aj odborná literatúra⁹, je zapracovanie agendy sociálnych a zelených inovácií do rozvojových plánov miest a ich integrácia do jednotlivých činností, ktoré mestá vykonávajú.

K tomu by mali napomôcť akčné plány, ktoré pre svoju úspešnosť potrebujú silné lokálne ukotvenie. Musia odrážať politické výzvy a procesy ich riešenia, územie a miestny kontext, v ktorom sa navrhuje ich implementácia. Spojenie sociálnej a zelenej agendy musí zároveň stavať na získavaní širšej podpory, väčšej osvetly, participatívnom prístupe, zapojení zainteresovaných strán a multidisciplinárnych tímoch.

Cieľom akčných plánov je stimulovať podporu sociálnych a zelených inovácií, ktoré postupne vytvárajú priestor pre sociálne a zelené podnikanie.

7 Viac informácií na https://ceea-cooperation.com/docs/CEEA_12P_HQ.pdf

8 MPSVaR, 2022

9 EK, 2017

Slovenská republika v roku 2018 prijala Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch. Tento, okrem definície sociálnych podnikov určuje aj mechanizmy a nástroje zamerané na podporu sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov. Tieto sú tak finančného ako nefinančného charakteru a zameriavajú sa na rôzne typy pomoci od kompenzácie nižšieho pracovného výkonu v prípade zamestnávania ľudí vzdialených od trhu práce, cez pomoc zameranú na podporu investícií do sociálnych podnikov, uľahčenie prístupu ku finančným zdrojom, nástroje daňovej politiky až po nástroje na stimuláciu trhu.

Jedným z výrazných nástrojov podpory sociálnych podnikov je verejné obstarávanie. Vďaka prijatiu Zákona o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikov bol novelizovaný Zákon o verejnom obstarávaní, v rámci ktorého vzniklo viacero nástroj zameraných na podporu sociálneho aspektu vo verejnom obstarávaní vďaka čomu bola pozícia sociálnych podnikov vo verejnom obstarávaní posilnená. Vznikla povinnosť pre vybraný typ verejných obstarávateľov v určenom percente verejných obstarávaní zohľadniť sociálny aspekt, tiež sa posilnila realizácia tzv. vyhradených zákaziek pre integračné sociálne podniky, teda tie, ktoré svoj pozitívny sociálny vplyv dosahujú prostredníctvom zamestnávania ľudí vzdialených od trhu práce. Vznikli tiež lepšie možnosti pre vytvorenie miestnych dodávateľsko-odberateľských reťazcov zabezpečených prostredníctvom registrovaných sociálnych podnikov, čo je nepochybne dôležité i v kontexte snáh súvisiacich s prechodom na nízkouhlíkové hospodárstvo.

Prijatý zákon zaviedol tiež proces registrácie sociálnych podnikov. Subjekty, ktoré spĺňajú zákonom dané charakteristiky sociálneho podniku majú možnosť na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR požiadať o štatút registrovaného sociálneho podniku, čo im otvára možnosti sa uchádzať o špecializovaný typ podpory. Registrácia nie je pre sociálne podniky povinná. K 31. 12. 2022 bolo v registri sociálnych podnikov vedených 615 registrovaných sociálnych podnikov. Expertné odhady však hovoria o cca 1 100 – 1 300 aktívnych subjektov, ktoré spĺňajú všetky charakteristiky sociálneho podniku.

Hľadanie synergií: Spojenie zelenej a sociálnej agendy

Zatiaľ čo sociálne podnikanie je dlhodobou témou verejnej diskusie a stáva sa aj predmetom systematickejšej podpory, jeho prepojenie na ciele environmentálnych a klimatických politík sa začalo rozvíjať neskôr. Napriek tomu dnes už existuje veľa príkladov dobrej praxe.¹⁰

Aj keď, ako ilustrujeme v tejto publikácii, situácia v Európe sa rýchlo mení. Na Slovensku od roku 2018 platí nový zákon, ktorý má podporiť rozvoj sociálneho podnikania.

Podľa údajov z Adresára sociálnych podnikov 2016/2017 sa na Ukrajine odhadoval počet sociálnych podnikov z rôznych právnych foriem na 150 (od mimovládnych organizácií po spoločnosti s ručením obmedzeným). Niektorí odborníci odhadujú počet ukrajinských sociálnych podnikov až na 1000. Táto obrovská medzera by sa dala vysvetliť tým, že nie všetky sociálne podniky mali všetky kritériá stanovené adresárom (napríklad transparentné účtovníctvo, alebo zverejňovanie výročných správ).¹¹

Prepájanie environmentálnych a klimatických cieľov so sociálnou inklúziou a sociálnym podnikaním nie je jednoduché. Existujú rôzne prekážky, ktoré bránia rozvoju podnikania. Záujemcovia vo všeobecnosti čelia predovšetkým vysokým kapitálovým nákladom a nedostatočnej odbornej príprave a chýbajúcim zručnostiam. Pre integráciu sociálnych a environmentálnych cieľov sú potrebné starostlivo vytvorené politiky, ktorých cieľom je okrem iného pritiahnúť aj súkromný kapitál.

10 Vid' napríklad: <https://www.pwc.com/gx/en/services/sustainability/publications/state-of-climate-tech.html> alebo <https://susto.earth/clanky/klimatick-dekda-desa-rokov-pre-naplnenie-parizskej-dohody>

11 Pre viac informácií o sociálnom podnikaní na Ukrajine pozri článok Social Entrepreneurship in Ukraine: An Effective Tool for Overcoming Challenges? Dostupný na: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/social-entrepreneurship-in-ukraine-an-effective-tool-for-overcoming-challenges/#:~:text=According%20to%20the%20data%20from,enterprises%20at%20up%20to%201%2C000.

Rovnako ako tradičné podnikanie, aj sociálne a zelené podnikanie má potenciál využiť príležitosti, ktoré iní nevyužívajú alebo ich využívajú nedostatočne. Ako ukazujú príklady zo zahraničia, ale aj mapovanie existujúcich postupov z Košíc/Charkova/Užhorodu¹², ide predovšetkým o rôzne možnosti, ktoré sú v kompetencii miest. Môže ísť napríklad o využívanie druhotných surovín vo výrobe produktov s vyššou pridanou hodnotou, manažment odpadu, posilňovanie zručností obyvateľov, aktivity pre deti, ale aj o podporu záväzku a uľahčenie opatrení v oblasti opätovného zalesňovania a ekologizácie miest, či o opatrenia pre zelenú mobilitu – podporu priorít EÚ v oblasti udržateľnej mobility a miestneho a regionálneho úsilia pri dekarbonizácii odvetvia dopravy. Existujú príklady z EÚ ako je *Môj zelený príbeh* – mapovanie, propagácia a zdieľanie záväzkov a opatrení v oblasti klímy a miestnych a regionálnych osvedčených postupov v súvislosti s EZD.

Pre implementáciu takýchto konkrétnych opatrení je ale kľúčové vytvoriť solídny rámec mestských politík podporujúcich ciele zelených a sociálnych inovácií a podporujúcich podnikanie v týchto oblastiach. V tejto publikácii sa pozrieme ako sa takýto rámec postupne vyvíja v rámci EÚ a ako ho mestá môžu integrovať do svojich rozvojových plánov a stratégií. V našom prípade by mali slúžiť ako inšpirácia pre prípravu mestských akčných plánov a postupov v Košiciach, Charkove a Užhorode.

12 Pozri: https://ceea-cooperation.com/docs/CEEA_12P_HQ.pdf

Úloha miest a ich priestor pre vytváranie zmien

„Nič sa nedeje samé od seba.“ / “Nothing is experienced by itself.”
(Kevin Lynch)

Mestá ako okresné, regionálne a nadregionálne centrá (s ohľadom na konkrétny počet obyvateľov, miestny ekonomický, sociálny, kultúrny ekosystém a topografický kontext) sú prirodzenými vykonávateľmi riešení terénneho, analytického, strategického, plánovacieho aj implementačného charakteru.

V stredoeurópskom kontexte sú mestá centrom vzdelávania, obchodu, priemyslu, kultúry, dopravy, logistiky a ďalších desiatok atribútov, ktoré spolu vytvárajú navzájom prepojené vrstvy zodpovedností, kompetencií a vzťahov k vlastnej populácii ako celku a každému obyvateľovi zvlášť.

Štát má niekedy k chápaniu potrieb obyvateľov svojich miest ďaleko. Na rôzne požiadavky a potreby môžu omnoho flexibilnejšie reagovať miestne samosprávy. Obce a malé mestá na druhej strane sú nezriedka nevybavené, nemajú kapacity a komplexné portfólio služieb potrebných na zabezpečenie potrieb svojich obyvateľov.

Európska komisia EÚ sa od roku 2016 vo svojom programe *The Urban Agenda for the EU* sústreďuje na využitie potenciálu a prínosu mestských regiónov a urbánnych zón, aby (nielen v environmentálnych a sociálnych témach) dosiahla svoje stanovené ciele a ciele svojich členských krajín.¹³

V roku 2050 má podľa OSN žiť v mestách 68 % obyvateľov Zeme.¹⁴ V tom čase by nárast obyvateľstva aktuálnych členských štátov EÚ oproti súčasnosti mal predstavovať 6,8 %, a to i napriek predpokladu, že polovica krajín začne pociťovať úbytok obyvateľstva.¹⁵

13 Pre viac informácií pozri <https://fuurium.ec.europa.eu/en/urban-agenda/pages/what-urban-agenda-eu>

14 <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>

15 <https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/urbanisation#the-chapter>

Spolu s vnútornou aj vonkajšou migráciou budú mestá centrom rozvoja celého spoločenstva a inovácií technologického, environmentálneho či sociálneho charakteru.

Úlohou miest ako samospráv aj ako živých organizmov je poskytovať rovnováhu služieb pre život svojich obyvateľov, či už v ňom strávia celý život, zvolia si ho za miesto svojho života na istý čas, alebo ním len prechádzajú. Od vzdelávania, cez zdravotnú starostlivosť, sociálne služby, dostupnosť, rozmanitú kultúrnu ponuku až po dôstojnú striebornú ekonomiku ide o rovnováhu desiatok vrstiev, ktoré vo svojom súčte dávajú každému konkrétnemu obyvateľovi, živým komunitám a celému spoločenstvu mesta pocit dobrého života a domova¹⁶.

2.1 Udržateľnosť a mestá

„Úplná špecializácia, dokonalé sieťovanie je nielen nepravdepodobné, ale aj a nežiadúce.“ / “Complete specialization, final meshing, is improbable and undesirable.” (Kevin Lynch)

Udržateľnosť alebo udržateľný rozvoj je rovnováha medzi ekonomickými, environmentálnymi a sociálnymi požiadavkami a potrebami populácie miest, regiónov, krajín i medzinárodných spoločenstiev.

Veľmi jasné, stručné a jednoduché.

V dennom živote samosprávy má udržateľnosť množstvo podôb.

Udržateľný verejný dialóg je dôležitým nástrojom mesta na formulovanie a verbalizovanie dlhodobých cieľov, vedie k nemu zrozumiteľná a pravdivá informovanosť a komunikácia s verejnosťou, interdisciplinárne a medziodborové plánovanie a participácia obyvateľov.

Udržateľný prístup k verejným financiám je nielen ich transparentná správa a využívanie pomocou obstarávania a výberového konania, ale aj prikladanie vážnosti udržateľným faktorom a sociálnym aspektom, akými je napríklad rešpektovanie dodržiavania pracovných podmienok u všetkých dodávateľov, využívanie materiálov s environmentálnymi certifikátmi, zvyšovanie podielu vozidiel na nefosílny pohon vo vozovom parku mesta, ukončenie používania škodlivých chemických látok pri správe infraštruktúry a verejných priestorov či zavedenie nových environmentálnych politík v úradoch a kanceláriách, ako je triedenie odpadu, či nepoužívanie balenej pitnej vody.

Udržateľný rozvoj sa môže diať len v rozsahu existujúcich odborných a personálnych kapacít, ktoré môžu metodologicky a procesuálne realizovať a implementovať len adekvátny počet projektov a plánov. Preťažovanie existujúcich odborných a personálnych kapacít a zanedbávanie rastu ich vedomostí a znalostí vedie k zníženiu hodnoty ich práce.

Vlastný rozvoj miest

Mestá ako samosprávy majú k dispozícii viacero nástrojov, ktorými môžu ovplyvniť svoj budúci rozvoj. Samozrejme, dôležitým aspektom je rozsah kompetencií miestnej samosprávy v tej ktorej krajine. Avšak správa vlastného územia, vlastných služieb a vlastnej ponuky je dôležitým argumentom v prospech miest.

Infraštruktúra

Jedným z najdôležitejších nástrojov samosprávy pri plánovaní a spravovaní svojho územia je zmysluplný a zrozumiteľný územný plán a dielčie územné plány jednotlivých zón. Akákoľvek nejasnosť v týchto dokumentoch odsúva rozhodnutia, použitie verejných alebo súkromných zdrojov ďaleko v čase a spôsobuje často nevykonateľnosť rozvojových projektov mesta. Územný plán v sebe kombinuje množstvo vrstiev pochádzajúcich zo strategických a rozvojových dokumentov samosprávy, ktoré musia v rovnakom čase a v rovnakom priestore riešiť konsenzus záujmov viacerých zúčastnených strán (laická verejnosť, odborná verejnosť, neziskový sektor, súkromný sektor, akademická obec a podobne). Okrem pozornosti na realizovateľnosť jednotlivých rozvojových projektov vychádzajúcich z územných plánov, je zároveň potrebné dbať aj na ich udržateľnosť. Mimo vyššie spomínanej rovnováhy medzi ekonomickými, environmentálnymi a sociálnymi požiadavkami, ide aj o transparentné narábanie s verejnými zdrojmi a schopnosť reflektovať aktuálnosť dlhodobo zaužívaných pravidiel.

Ďalším nástrojom je existujúca fyzická infraštruktúra mesta súvisiaca so zabezpečovaním verejných služieb poskytovaných mestom. Je naivné predpokladať, že samospráva samotná má kapacitu zabezpečiť každú potrebnú službu v každom čase a priestore. Evolúcia potrieb obyvateľov a komunít mesta je vždy o niekoľko krokov popredu od evolúcie ponúkaných služieb. Sprístupnenie existujúcej fyzickej infraštruktúry tretím stranám (spravidla neziskovým organizáciám), pri zachovaní jej účelu, občajne pomáha k efektívnejšiemu a adresnejšiemu poskytovaniu žiadaných služieb.

Príklady z mesta Košice (I):

Dlhodobo nevyužívaná budova kina bola prenájatá občianskemu združeniu, ktoré ju postupne premieňa na audiovizuálne centrum s udržateľným finančným modelom.

Časť mestského bytového fondu mesta bola zverená do správy nadácii Dedo, ktorá realizuje program *Housing First* zameraný na prevenciu bezdomovectva. Nadácia dokáže včasnejšie a lepšie identifikovať vhodné rodiny a jednotlivcov, ktorí sú ohrození bezdomovectvom a s týmito ďalej pracovať, tak aby sa ich situácia stabilizovala.

2.2 Vnútoraná a vonkajšia spolupráca (nielen na príklade mesta Košice)

Spolupráca na rôznych úrovniach prináša a pestuje kultúru dialógu. Dlhoročné rozchádzanie sa jednotlivých aktérov mestského organizmu v meste Košice má za následok devalváciu verejnej diskusie, participatívnych prístupov a spoločného plánovania. Zmena týchto prístupov je pomalá, je dlhodobá a deje sa v drobných krokoch. Dôsledky sú ale významné.

Mesto Košice v posledných rokoch vytvorilo viacero grantových schém pre miestnych obyvateľov a organizácie s cieľom podpory nápadov a projektov, ktoré prinášajú verejný prospech. Takýmto spôsobom boli vytvorené samostatné grantové programy pre kultúru, šport, dobrovoľníctvo, rozvoj zdravia a zelené témy. Niektoré mestské časti mesta Košice pracujú s participatívnymi rozpočtami,

v ktorých nechávajú o investíciách rozhodovať svojich občanov, realizácia vybraných investícií je však v gescii samosprávy. Iné mestské časti realizujú grantové schémy, v rámci ktorých odovzdávajú úspešným prijímateľom podpory zodpovednosť aj za samotnú realizáciu jednotlivých aktivít.

Výsledkom je adresnejšie smerovanie verejných zdrojov a najmä presnejšia a hlbšia informácia o potrebách jednotlivých komunít. Vedľajším benefitom je rozširujúci sa zoznam aktérov a aktívnych jednotlivcov, komunít, či organizácií, ktoré sú čoraz častejšie prizývané k tvorbe rozvojových dokumentov mesta na úrovni pracovných, či fokusových skupín.

Príklady z mesta Košice (II):

Mesto Košice realizuje projekt Košice 2.0, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) prostredníctvom iniciatívy Mestské inovačné opatrenia. Zameriava sa najmä na zvýšenie kvality života v meste prostredníctvom zlepšovania a rozvoja mestských služieb a zvýšenie občianskej angažovanosti v kultúrnych, spoločenských a ekonomických aktivitách. Príkladom realizovaných opatrení môže byť tvorba dokumentu *Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja mesta Košice a jeho funkčnej oblasti 2022 – 2027 (PHRSR)*, ktorý bol realizovaný úplne novým spôsobom širokej participácie laickej verejnosti, odbornej verejnosti a stakeholderov. Toto bolo možné práve vďaka možnostiam, ktoré poskytuje vyššie uvedený program. Okrem kvalitnejšieho a realistickjšieho PHRSR je vedľajším benefitom aj efektívnejšia komunikácia medzi samosprávnymi a štátnymi inštitúciami a lepšia informovanosť verejnosti.

Mestá ako Košice, ktoré sa nachádzajú v periférnych regiónoch, častokrát čelia výzve odlivu vysoko kvalifikovanej a špecializovanej pracovnej sily do ekonomicky silnejších miest a krajín. Stagnácia počtu obyvateľov, demografický vývoj a prognóza stále viac starnúcej miestnej populácie a už spomínaný odliv profesionálov nedovoľujú mestu, ako správcom územia, vytvárať všetky politiky, strategické a rozvojové dokumenty vo vlastných inštitúciách.

V predošlých rokoch bolo pravidlom takéto dokumenty a materiály zaobstarávať vo vonkajšom prostredí, prostredníctvom víťazov verejných súťaží. Zvolený prístup dokázal sanovať chýbajúce odborné kapacity v krátkodobom časovom horizonte, ale v dlhodobej perspektíve postupne odníma viac a viac odbornosti samosprávnym úradníkom. Častým javom bolo (a doteraz je) vytvorenie rozvojového alebo strategického materiálu treťou stranou. Tieto však vznikali bez hlbšej konzultácie a znalosti štruktúry jednotlivých úradov samosprávy, dôsledkom čoho dochádzalo ku komplikáciám počas implementačnej fázy strategických rámcov, akčných alebo akýchkoľvek iných plánov, čo znehodnocovalo kvalitu existujúceho dokumentu. Aj najlepšia stratégia sa v prípade jej nereálnosti a nerealizovateľnosti stala nepoužiteľnou.

Hybridný postup, spoločnej práce s externým dodávateľom, prináša okrem momentálneho riešenia nedostatku expertov a profesionálov v konkrétnych oblastiach aj postupný nárast vedomostných a znalostných kapacít vo vnútri samosprávy. Mesto dokáže lepšie pomenovať svoje problémy, formulovať zadania a fundovanejšie komentovať, pripomienkovať a odoberať prácu od tretích strán.

Vonkajšia spolupráca

Veľmi efektívnym spôsobom zvyšovania kapacity samosprávy je národné a medzinárodné sieťovanie s mestami podobnej veľkosti, charakteru, postavenia vo vlastnej krajine alebo čeliacim obdobným výzvam (ekonomická stagnácia, starnúca populácia, transformácia priemyslu, periférny región na Schengenskej hranici a podobne).

Výmena skúseností a znalostí z realizovaných projektov urýchľuje vlastné rozhodnutia, ktoré by bez týchto konzultácií a návštev stáli čas a ďalšie prostriedky pri hľadaní nových východísk.

Mesto Košice sa v posledných rokoch zapojilo do viacerých medzinárodných spoločenstiev ako sú Dohovor primátorov a starostov,¹⁷ Baskická deklarácia¹⁸ alebo Green City Accord¹⁹ a okrem iných aj do dvoch veľkých výziev EÚ: Európske hlavné zelené mesto 2023²⁰ a Misia Klimaticky neutrálnych miest²¹.

Tieto medzinárodné aktivity v priebehu troch rokov priniesli okrem hĺbkového auditu všetkých existujúcich rozvojových dokumentov a plánov a zvýšenia efektivity práce odborných kapacít úradu samosprávy aj:

- prehodnotenie štruktúry jednotlivých environmentálnych oblastí, ktoré má mesto na starosti,
- vyššiu harmonizáciu miestnych politík a stratégií s európskymi a globálnymi požiadavkami a trendmi,
- vytvorenie novej štruktúrovanej rozpočtovej kapitoly Zelené mesto,
- vytvorenie špecializovaných pracovných pozícií a reorganizáciu práce,
- interdisciplinárnu a medziodborovú komunikáciu a plánovanie.

Okrem týchto štrukturálnych benefitov to znamená aj lepšiu vyjednávaciu pozíciu pre vyjednávanie s medzinárodnými partnermi pri vytváraní väčších projektov a konzorcií, dôstojnejšiu pozíciu na mape Európy v otázke prístupu a riešenia zelených tém a pevnejší záväzok mesta k medzinárodným dohodám.

2.3 Odporúčania pre mestské politiky

Rýchlym a vhodným nástrojom na zmapovanie potenciálu obyvateľov je použitie nástrojov ako miestny grant, participatívny rozpočet alebo participatívne plánovacie podujatie, ktoré identifikuje aktérov, ich schopnosti a akcieschopnosť. V rámci jedného roka je možné prejsť od začiatku vytvárania mapy aktérov, cez transparentnú dotačnú schému až k realizácii malých projektov ako je informačná kampaň, úprava verejného priestoru, výstavba ihriska, sadenie stromov či odstránenie vizuálneho smogu.

Benefitom je pravidelné obnovovanie a dopĺňanie databázy aktívnych obyvateľov a organizácií, ktoré majú záujem sa podieľať na verejnom mestskom živote a vytvorenie desiatok malých zásahov, ktoré vďaka angažovaným ľuďom majú vysokú a dlhodobú úroveň udržateľnosti. Títo jednotlivci, komunity a organizácie sa zároveň stávajú ambasádormi vízie a práce mesta s miestnymi komunitami.

Strednodobou prácou je vytvorenie rozvojového alebo strategického dokumentu, ktorý by mal načrtnúť vývoj samosprávy v danej oblasti na 5 až 10 rokov dopredu. Práca na takomto dokumente umožňuje pozvať za jeden stôl stakeholderov z územia celého mesta, aby čo najviac zharmonizovali svoje postupy a plánované aktivity. Dôležitou súčasťou procesu je zber dát a ich analýza, pravidelné stretávanie sa pracovných skupín, navrhovanie realistických riešení a zároveň ich presadzovanie do rozpočtových kapitol mesta.

Benefitom je intenzívna komunikácia medzi samosprávou, štátnou správou, akademickou obcou, súkromným a neziskovým sektorom a odbornou verejnosťou. Tvorba dokumentov spravidla naštartuje proces pravidelného zberu dovedy nezbieraných dát, stakeholderi získajú väčší prehľad o celkovej situácii a výsledkom môže byť realistický dokument, ktorý slúži ako argument pre lepšie hlasovania miestneho zastupiteľstva, ktoré sa môže rozhodovať podľa dát, faktov a odborných správ.

¹⁷ Viac informácií na: <https://www.eumayors.eu>

¹⁸ <https://sustainablecities.eu/endorsers-basquedeclaration/>

¹⁹ https://ec.europa.eu/environment/green-city-accord_en

²⁰ <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/>

²¹ https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en

Dlhodobou prácou presahujúcou horizont jedného, možno aj dvoch volebných období je komplexná transformácia jednej oblasti kompetencií a ponuky mesta. Môže to byť odpadová politika, oblasť kultúry, alebo verejné parky. Takémuto záväzku predchádzajú menšie kroky spomenuté v predošlých odstavcoch. Bez opory vo verejnosti a bez jasných plánov je nemožné vytvoriť zmenu bez toho, aby sa nerozpadla rýchlejšie, ako vznikla.

Benefitom je sústredená pozornosť na niekoľko väčších cieľov (miesto toho aby bola pozornosť roztrieštená na nekonečné množstvo drobných častí), s ktorými je možné lepšie sa stotožniť a lepšie ich integrovať do procesov samosprávy a komunikovať s obyvateľmi mesta. Jasný plán s výhľadom na 10 až 20 rokov s transparentným investovaním verejných zdrojov a očakávaných výsledkov v podobe nefinančných ziskov, ako je napríklad lepší stav verejného zdravia, vyššie hodnotenie vzdelávacieho systému alebo zlepšenie kvality ovzdušia v meste, sú zároveň kvalitnou vstupenkou pre vstup do medzinárodných spoluprác a k získavaniu externých zdrojov na realizovanie týchto zmien.

Manažment zmeny

3.1 Nástroje pre riadenie: európske mestá sa vydávajú cestou transformácie a prechodu k udržateľnosti

V tejto časti sa pozrieme na najrozšírenejšie nástroje riadenia udržateľnosti, ktoré mestám umožňujú riešiť výzvy spojené s EZD a iniciovať tak pilotné inovatívne projekty so zapojením stakeholderov a smerujúce k dosahovaniu systémových zmien. Ako uvidíme ďalej, tieto nástroje sú užitočné hlavne preto, že napomáhajú mobilizovať kapacity vo vnútri i mimo mestského úradu, uľahčujú prístup k finančným zdrojom, sprístupňujú overený postup a príklady dobrej praxe a v neposlednom rade umožňujú transparentné vykazovanie výkonu udržateľnosti vo vzťahu k efektívnej komunikácii voči obyvateľom a ďalším stakeholderom.

Koncom novembra 2020 bola na neformálnom stretnutí ministrov EÚ schválená *Nová lipská charta*²² – strategický dokument vyzdvihujúci integrovaný a udržateľný rozvoj európskych miest. Odolné mestá sú podľa ministrov spravodlivé – poskytujú každému príležitosť na integráciu do spoločnosti (rovný prístup k vzdelaniu, sociálnym službám, zdravotnej starostlivosti a kultúre), bezpečné a dostupné bývanie a dodávky energie. Odolné mestá sú zároveň zelené - vytvárajú vysokú kvalitu životného prostredia a bojujú proti zmene klímy. K zníženiu emisií dochádza vďaka klimaticky neutrálnym zdrojom energií, OZE, uhlíkovo neutrálnym budovám, ale aj vďaka zásadným zmenám v spôsobe výroby a spotreby, predovšetkým prechodom k obehovému hospodárstvu. Odolné mesto je v neposlednom rade produktívne – vytvára priaznivé inovatívne prostredie a príležitosti pre miestnu a regionálnu výrobu. Podporuje digitálnu, na služby orientovanú a nízkouhlíkovú ekonomiku, ktorá je postavená na znalostnej spoločnosti a kultúrnom priemysle.

22 Viac informácií na stránke: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/12/12-08-2020-new-leipzig-charter-the-transformative-power-of-cities-for-the-common-good

Čoraz viac miest sa zaväzuje k prechodu na udržateľné fungovanie a snaží sa nájsť súlad s dynamicky sa rozvíjajúcim kontextom politik a ekonomických nástrojov. V októbri 2020 vyjadrili desiatky európskych starostov podporu EZD prostredníctvom tzv. *Mannheimskej správy*.²³ Zaväzujú sa k príprave vlastných lokálnych zelených dohôd, ktoré majú byť postavené na piatich systémových zmenách:

1. *Zmena infraštruktúry, ktorá bude slúžiť post-uhlíkovej spoločnosti, prioritnou podporou smart, zelených a modrých riešení.*
2. *Lokálne a regionálne ekonomiky budú prioritizovať ochranu klímy, prírodných zdrojov, biodiverzity a ekosystémov v hospodárskom rozvoji. Ich stredobodom musí byť kvalita života súčasných a budúcich generácií.*
3. *Rozvoj miest bude založený na princípoch participácie, transparentnosti, inklúzie a nediskriminácie.*
4. *Životný štýl a kultúra, ktorá podporuje predovšetkým kvalitu, obehovosť a životnosť služieb a výrobkov.*
5. *Lokálna samospráva sa bude prioritne zameriavať na rozvoj spoločného blaha, podporovať sociálne inovácie a ekonomiku.*

O lokálnych zelených dohodách, metodike ich tvorby a príkladoch dobrej praxe je viac informácií v ďalšej časti.

Okrem toho, v Mannheime viacero miest pristúpilo aj *Deklarácii európskych obehových miest*²⁴, ktorou sa okrem iného, zaväzujú nastaviť jasné ciele v oblasti obehového hospodárstva, využiť verejné zákazky na podporu obehových riešení, integrovať princípy obehovosti do mestského plánovania, podporovať regulačné rámce, ktoré motivujú využitie druhotných surovín, opravu, opätovné použitie a zdieľanie.

Pre zoznámenie sa s klimaticky/udržateľne ambicióznym mestom však netreba chodiť mimo región strednej a východnej Európy. Rada hlavného mesta Praha schválila 10. mája 2021 klimatický plán, ktorého cieľom je do roku 2030 znížiť emisie skleníkových plynov o 45 % oproti roku 2010 a do roku 2050 dosiahnuť uhlíkovú neutralitu.

Obrázok 1.

Hlavné zmeny, ktoré Klimatický plán prinesie mestu do roku 2030

Energetika	Budovy	Doprava	Cirkulárna ekonomika	Adaptácia
-60 % zníženie emisií CO ₂ u dodávok elektriny a tepla	-15 % zníženie spotreby tepla a plynu vďaka úsporným opatreniam	-17 % zníženie spotreby predovšetkým fosilných palív v doprave	+38 % zvýšenie triedenia komunálneho odpadu (z 27% na 65 %)	+1,5 mil. novo vysadených stromov
+2,3 TWh elektriny z nových bezemisných a nízkoemisných fabrik	+23 tis. budov osadených solárnymi panelmi a kogeneračnými zdrojmi elektriny	+150 mil. prepravených cestujúcich navyš ročne verejnou dopravou	+3 mil. m ³ biometánu z bioodpadov pre využitie v doprave	-28% podielu pitnej vody na zalievaní verejnej zelene
+2,6 TWh elektriny z nových bezemisných a nízkoemisných fabrik	+70 tis. nízkoemisných zdrojov tepla (kondenzačných kotlov a tepelných čerpadiel)	+900 bezemisných a nízkoemisných autobusov v každodennej doprave	-50% produkcie zmiešaného (zbytkového) komunálneho odpadu	+5% adaptability na dopad zmeny klímy u verejných budov v správe mesta, mestských častí
0 MWh tepla a elektriny pochádzajúceho z uhlia	+500 tis. inteligentných elektromerov v domácnostiach a inštitúciách	+10 tis. verejne prístupných dobíjajúcich staníc, resp. bodov na podporu elektromobility v meste	0 ton odpadu odstráneného bezúčelne skládkovaním	+7 m ² plochy územia zmenenej z nepriepustných plôch na modrozelenú infraštruktúru v prepočte na 1 tis. obyv./rok

Pozn.: Východiskový stav pre prevažnú väčšinu indikátorov je rok 2010. Pre adaptačné ukazovatele je východiskový rok 2018. Cieľovým rokom je u všetkých rok 2030.

23 Viac informácií na: https://conferences.sustainablecities.eu/fileadmin/user_upload/_temp_/Mannheim2020/Message/Mannheim-Message.pdf

24 Viac informácií na: https://circularcitiesdeclaration.eu/fileadmin/user_upload/Images/Pages/Images/Circular_City_Declaration/CircularCitiesDeclaration.pdf

Pražania chcú tento cieľ dosiahnuť primárne zmenou zdrojov, ktorými mesto uspokojuje svoju spotrebu elektriny a dekarbonizáciou sektora výroby a dodávok tepla, teda znížením emisií CO₂ u dodávok elektriny a tepla, zvýšením elektriny z nových bez-emisných a nízko-emisných výrobní, vylúčením elektriny pochádzajúcej z uhlia, inštaláciou solárnych a kogeneračných zdrojov elektriny v dvadsiatich budovách, atď.

Podobne ako Praha, stále viac miest si vytyčuje klimatické a energetické ciele tak, aby boli podložené vedeckými zisteniami, tzv. *Science-based targets (SBT)*.²⁵ SBT sú merateľné ciele, ktoré mestám umožňujú zladit' svoje aktivity s globálnymi cieľmi udržateľnosti OSN²⁶ a s *planetárnymi hranicami*.²⁷ Ide predovšetkým o ciele, ktoré sú v súlade s cieľmi Parížskej klimatickej dohody, a to obmedziť nárast priemerných globálnych teplôt na 1,5 °C oproti dobe pred priemyselnou revolúciou. Špecifickú metodiku riadenia a hodnotenia pre napĺňanie cieľov definovaných v súlade s planetárnymi hranicami ponúka *City Portrait*²⁸ na báze konceptu tzv. ekonómie šišky (Donut Economy) od britskej ekonómky Kate Raworth, ktorá svojou prácou získala globálnu pozornosť potrebnú pre riešenie súčasných planetárnych výziev.

Zaradenie vyššej rýchlosti a ambícií prináša mestám početné výhody a príležitosti. V prvom rade ide o zníženie environmentálneho rizika a lepšie podmienky pre verejné zdravie a kvalitu života občanov. Prechod na nízkouhlíkové a obehové hospodárstvo ponúka tiež príležitosť na rozvoj inovácií a podnikania. V neposlednom rade prináša zelené presmerovanie európskeho hospodárstva aj nové finančné príležitosti. V nasledujúcich rokoch sa z EÚ zdrojov očakáva zvýšenie financovania pre mestá a niekoľko opatrení sa zameria na environmentálne a klimatické výzvy. Ilustráciou je napr. Európska investičná banka, ktorá zvyšuje podporu pre klimatické projekty. Ako príklad môžeme uviesť *Misiu: Klimaticko-neutrálne a smart mestá*²⁹ z programu Horizon EÚ, v rámci ktorej sa finančne podporí transformácia 100 európskych miest na klimaticko-neutrálne mestá do roku 2030.

Medzinárodná organizácia *Carbon Disclosure Project* už dve dekády pracuje na systémoch zverejňovania a sledovania informácií o vplyvoch na životné prostredie. Ich *hodnotiaci nástroj pre mestá*³⁰ motivuje mestá ku komplexnému pochopeniu ich vplyvu na životné prostredie, na základe ktorého môžu plánovať a implementovať ambiciózne oblasti politiky. Spočíva v dotazníku, ktorý sa venuje riadeniu mesta, miere ohrozenia a rizikám spojených so zmenou klímy, adaptáciou, emisiami naprieč mestom, opatreniami na znížovanie emisií, príležitosťami, energetikou, dopravou, potravinami, odpadom a bezpečnosťou vôd. Mestá v najvyššej kategórii A preukazujú vysokú kvalitu adaptačných a mitigačných opatrení, majú nastavené ambiciózne, ale realistické ciele a dokazujú pokrok vo svojich cieľoch. Majú integrované strategické plány, ktoré znižujú nepriaznivé dopady zmeny klímy na občanov, firmy a organizácie sídlia v meste.

*Pakt starostov a primátorov*³¹ v oblasti klímy a energetiky združuje samosprávy rôznych veľkostí, ktoré sa zaväzujú znížiť emisie CO₂ najmenej o 40 % do roku 2030 a zvyšovať odolnosť voči dopadom zmeny klímy. Prístupom k paktu vzniká povinnosť vypracovať *Akčný plán pre udržateľnú energiu a klímu*. Účasť je bezplatná a mesto prostredníctvom účasti získava metodickú podporu.

25 Viac informácií na: <https://sciencebasedtargets.network.org/wp-content/uploads/2021/04/SBTs-for-cities-guide.pdf>

26 Viac informácií na: <https://sdgs.un.org/goals>

27 Pozri <https://stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

28 Viac informácií na: <https://doughnuteconomics.org/Creating-City-Portraits-Methodology.pdf>

29 Viac informácií na: https://ec.europa.eu/info/publications/100-climate-neutral-cities-2030-and-citizens_en

30 Pozri stránku: <https://guidance.cdp.net/en/guidance?cid=16&ctype=theme&idtype=ThemeID&incchild=1µsite=0&otype=ScoringModule>

31 Viac informácií na: <https://www.covenantofmayors.eu/>

3.2 Local Green Deal a jeho procesy

(spracované podľa *Local Green Deals: A Blueprint for Action*,
Európska komisia, 2021³²)

Lokálna zelená dohoda (LZD) je strategický nástroj pre akceleráciu ambícií udržateľnosti v súlade s EZD, ktorý vychádza predovšetkým z praxe konkrétnych a úspešných miest. Tento nástroj umožňuje pružne prispôbovať kroky podľa unikátnej situácie každého mesta, rešpektujúc jeho špecifické potreby a kapacity. Hlavné prínosy jeho využitia spočívajú v integrovanom, konkrétne a prakticky orientovanom prístupe.

Pre úspešné dosiahnutie výsledkov podľa LZD je potrebné zmeniť či posilniť prístup v niekoľkých oblastiach:

- **Riadenie:** Nová integrovaná správa mesta a štruktúry riadenia, ktoré pri rozhodovaní berú do úvahy multidisciplinárne hodnoty (environmentálne, ekonomické a sociálne), umožňujú rozvíjať inovačný potenciál a rozvíjať aktivity smerujúce k napĺňaniu dlhodobých cieľov.
- **Činnosti:** Prístup orientovaný na konkrétne činnosti a aktivity v rámci širších partnerstiev, ktoré vedú k dohodám o dlhobodej spolupráci.
- **Integrované ciele:** Posúdenie existujúcich stratégií a politik na zabezpečenie súladu a spojenie cieľov, miestnych plánov, partnerstiev, financovania a iniciatív na dosiahnutie klimatickej neutrality a udržateľnosti.
- **Partnerstvo:** Prístup mnohých zúčastnených strán, kde verejný, súkromný, komunitný a dobrovoľnícky sektor z celého ekosystému mesta spolupracujú na plnení spoločných cieľov.

Každé mesto má svoje špecifické podmienky a rieši svoje špecifické témy, čomu zodpovedajú aj priority a ciele pre rozvoj miest.

Z pohľadu LZD je však možné popísať niekoľko kľúčových princípov, ktoré sú predpokladom pre úspešné dosiahnutie výsledkov v oblasti politik a činností udržateľnosti. Ide o princípy, ktoré sú overené praxou úspešných miest a vychádzajú zo základných princípov tzv. impact managementu. Ich zoznam je nasledovný:

- **Stavať na tom, čo už existuje:** Väčšina miest má už svoje vlastné stratégie či politiky, ktoré majú vzťah k udržateľnosti. Netreba preto spracovávať nové, ale využiť už existujúce a zjednotiť ich koherentným spôsobom je užitočné.
- **Myslieť vo veľkom:** Stanoviť zdieľanú, dlhodobú a strategickú víziu a dlhodobé priority mesta a garantovať ich v procese plánovania a rozhodovania pri riešení prierezových problémov, ako je zmena klímy, obehové hospodárstvo a sociálne vylúčenie. Začlenenie týchto problémov do vízie mesta integrovaným spôsobom je zásadné.
- **Ísť príkladom a demonštrovať záväzky:** Politické vedenie musí ukázať odhodlanie a posilňovať dôveryhodnosť vyvíjaním a vykonávaním LZD spoločne s občanmi, stakeholdermi, podnikmi a donormi. Lídri musia byť ochotní zmeniť to, čo a ako robia. Budú musieť vytvoriť priaznivé prostredie pre zmenu, komunikovať dôležitosť zmeny, ktorú presadzujú a zostať aktívne zapojení.
- **Viacúrovňové (vertikálne) riadiace procesy:** Viacúrovňovým riadením medzi všetkými úrovňami verejnej správy bude potrebné zabezpečiť, aby mestá prispeli k rozvoju príslušných právnych predpisov a iniciatív v témach ako je doprava, energetika, zastavané prostredie a klíma a tiež zabezpečiť, aby programy financovania zodpovedali potrebám miest.
- **Integrovaný prístup (horizontálna koordinácia):** Riadenie udržateľnosti si vyžaduje medziodborový prístup, ktorý prekračuje hranice zabehnutých odborov mestských úradov,

32 Dokument dostupný na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/13331aee-d3cb-11eb-895a-01aa75ed71a1>

ktoré spravidla vedú k nekomunikácii, k nespolupráci a k súťaženiu o obmedzené zdroje medzi sebou navzájom. Integrovaný prístup je možné uplatňovať na báze projektového riadenia, napr. v oblasti zodpovedného/zeleného zadávania s účasťou expertov z odborov právneho, finančného, rozvoja mesta, vzdelávania a komunikácie, apod.

- **Kolaboratívny prístup:** Mestá majú privilegovanú úlohu sprostredkovateľa medzi verejným, súkromným, dobrovoľným, vzdelávacím, znalostným a komunitným sektorom, ktorú možno využiť na partnerstvo s ostatnými za účelom podpory rozvoja prístupu LZD, zvyšovania povedomia a podpory implementačných aktivít. Prístup LZD môže spojiť miestnych poskytovateľov služieb z rôznych sektorov, aby poskytovali prierezové riešenia spĺňajúce miestne potreby. Spolupráca so zúčastnenými stranami môže zlepšiť efektívnosť. Miestne zainteresované strany musia pôsobiť ako vyslanci, aby rozšírili dosah mestských iniciatív udržateľnosti.
- **Orientácia na akciu a zásadný vplyv:** LZD musí zabezpečiť vykonávanie a opatrenia s dlhodobými vplyvmi. Môže byť užitočné využiť iniciatívy vedené mestom na naštartovanie koprodukčných, spoločných návrhov a ko-inovačných prístupov. Tieto akcie pripravujú pôdu pre dlhodobú a systematickú zmenu v spôsobe, akým mesto spolupracuje so zúčastnenými stranami na realizácii ich politiky udržateľnosti. Hneď ako mesto nadviaže kontakt, dôveru a pracovné postupy s miestnymi zainteresovanými stranami, bude mať zmysel formalizovať ich spoluprácu. Základným prvkom LZD je vypracovanie a vykonávanie dohôd („local green deals“) o spolupráci. Typickým nástrojom môže byť využívanie mestského majetku na pilotné kolaboratívne projekty s miestnymi aktérmi.
- **Investície do tranzície/prechodu k udržateľnosti:** Na dosiahnutie EZD bude potrebný významný investičný program. Kľúčom k riadeniu transformačných akcií bude zabezpečenie toho,

aby sa verejné prostriedky využívali aj na povzbudenie subjektov súkromného a občianskeho sektora a viedli k ďalším investíciám do udržateľných aktivít. Mestá budú musieť použiť kombináciu finančných nástrojov aby to dosiahli a stimulovali rozvoj miestnych prístupov a riešení sociálnej ekonomiky, cirkulárnych obchodných modelov a miestnych podnikov. Na zabezpečenie transformácie bude potrebná kombinácia priamych ekonomických stimulov realizovaných vo forme napr. grantov a pôžičiek, fiškálnych opatrení ako napr. dane alebo dotácie a štruktúr spoluiinvestícií realizovaných napr. prostredníctvom verejno-súkromných partnerstiev.

- **Vytvorenie technologickej transformácie:** Technologické inovácie pretvárajú globálne spoločnosti a ekonomiky. Na dosiahnutie udržateľného prechodu ich musia mestá využiť vo svoj prospech. Ich akcie by mali byť adaptívne, teda napr. vyhľadávanie, identifikácia a prijímanie technológií, ktoré môžu podporiť ich ciele udržateľnosti, ako aj proaktívne, teda napr. spolupráca s podnikmi a výskumnými ústavmi s cieľom nasmerovať inovácie k riešeniam, ktoré budú slúžiť záujmom občanov a verejnému blahu.
- **Zaistiť odolnosť:** Klimatické zmeny, technologické inovácie, politické zmeny a sociálno-ekonomické krízy vedú k rýchlej transformácii globálnych spoločností a ekonomík. Mestá musia zabezpečiť, aby ich schopnosť plniť svoje ciele udržateľnosti bola odolná voči týmto systémovým zmenám. Ich riadiace procesy, partnerstvo a akčné plány by sa preto mali zamerať na vytváranie dlhodobých záväzkov, flexibilných štruktúr riadenia a robustných stratégií zmierňovania rizík.

Vytvorenie LZD nevyžaduje novú stratégiu. Avšak dopredu premyslený postup, formulovaný do podoby akčného plánu, umožňuje efektívnejšie a systematickejšie premietnutie EZD do fungovania mesta a úspešnejšie dosahovanie výsledkov. Základný postup tvorby

LZD je možné rozdeliť na 2 fázy. Je ním rozhybanie a rozširovanie. Zo samotných názvov je zjavné, že LZD nie je statický dokument, ale proces, ktorého cieľom je postupná integrácia základných princípov impact managementu do všetkých oblastí správy a riadenia mesta a dosahovanie systémových zmien. Ide teda dlhodobý a neustály proces, reagujúci na aktuálne výzvy udržateľnosti. Je to, de facto, stav mysle alebo modus operandi mesta.

Prvá fáza, rozhybanie, sa zameriava na vytvorenie silných vzťahov s lokálnymi stakeholdermi a dosahovanie spoločných pilotných výsledkov, na základe ktorých je možné získať pozornosť a podporu pre ďalšie rozširovanie iniciatívy. Táto fáza využíva bezprostredné príležitosti, buduje základné interné kapacity a posilňuje know-how. Pilotné projekty majú podobu tzv. quick wins (tzv. rýchlej výhry) a mobilizujú proaktívnych a podobne zmýšľajúcich stakeholderov. Úspech demonštruje význam spolupráce, získava širšie publikum a vytvára predpoklady pre ďalšiu fázu, ktorou je rozširovanie.

Zmyslom **druhej fázy**, rozšírenia, je výrazný nárast partnerstva a spolupráce s lokálnymi stakeholdermi a zakotvenie LZD prístupov na úrovni riadenia mesta. V zásade ide o rovnaké kroky ako v predchádzajúcej fáze, avšak už reflektujúce aspekty rozširovania, teda väčších ambícií a formalizácie procesov, ako bude naznačené ďalej. Výber fázy je dôležité zhodnotiť s ohľadom na stav vecí v danom meste a prispôbiť aktuálnym podmienkam.

Ako vytvoriť LZD krok za krokom:

1. fáza – rozhybanie/building momentum

I. Vytváranie priestoru:

1. Identifikácia kľúčových politík a ich cieľov prijatých na medzinárodnej, národnej a regionálnej úrovni potrebných pre ukotvenie identifikovaného problému a ďalších krokov vedúcich k riešeniu.

2. Zhodnotenie doterajšieho vývoja v meste (stratégie, politiky, činnosti) a identifikovanie aktívnych iniciatív a stakeholderov.
3. Zmapovanie procesu rozhodovania v meste a identifikovanie kľúčových „*decision makerov*“ a „*influencerov*“, ktorí môžu tvorbu LZD podporiť.
4. Verejne komunikované zdôraznenie príležitostí, ktoré so sebou tvorba LZD prináša, napr. lepšie dosahovanie cieľov, zlepšenie finančnej efektivity a dosiahnutie úspor, vyššia kvalita života obyvateľov mesta či vyššia zamestnanosť a tvorba lokálneho ekonomického produktu.
5. Budovanie dôvery medzi stakeholdermi vysvetlením benefitov, ktoré získajú vzájomnou spoluprácou.

II. Mobilizácia existujúceho personálu a vytvorenie riadiacej skupiny:

1. Vytvorenie riadiacej skupiny, zloženej zo zástupcov rôznych odborov úradu vrátane zástupcov verejného, súkromného a občianskeho života mesta.
2. Zaisťovanie, že riadiaca skupina má vhodné znalosti a zručnosti. Nevyhnutné sú multidisciplinárne odborné znalosti, vodcovské schopnosti, schopnosť budovať mosty medzi rôznymi stakeholdermi, silné porozumenie politikám udržateľnosti a schopnosť zapojiť sa do sietí a diskusií na národnej a európskej úrovni.
3. Využitie dostupných vzdelávacích nástrojov na doplnenie zručností členov riadiacej skupiny.

III. Revízia súčasného strategického rámca:

1. Identifikácia existujúcich politík a cieľov udržateľnosti (napr. adaptačné stratégie, stratégia udržateľnosti, SECAP – Akčný plán udržateľnej klímy a energetiky/Sustainable Energy and Climate Action Plan atď.), odvetvové politiky (napr. plán mobility, plán kvality ovzdušia, územný plán, plán výstavby,

stratégia sociálneho začlenenia, atď.) a administratívne zásady (napr. pravidiel verejného obstarávania, finančná politika atď.).

2. Väčšina identifikovaných cieľov a záväzkov bude pravdepodobne relevantná pre viac ako jednu oblasť politiky EZD a následná identifikácia týchto styčných plôch, medzier, potenciálnych kompromisov a synergií medzi vašimi existujúcimi politikami je kľúčová.

IV. Mobilizácia lokálnych stakeholderov okolo bezprostredných príležitostí:

1. Jasná politická podpora LZD pomôže riešiť inštitucionálne prekážky, podporiť pocit spoluvlastníctva a zvýšiť dôveryhodnosť procesu pri komunikácii s občanmi a stakeholdermi.
2. Implementácia LZD si bude vyžadovať internú ochotu v rámci mestskej správy. Identifikácia a zapojenie „šampiónov“ LZD vo všetkých oddeleniach mestského úradu a ich zapojenie do akčných tímov je kľúčové (napr. Lídrov a tímy pre financie a nákupy).
3. Zmapovanie stakeholderov pomôže identifikovať vedúcich miestnej komunity, zástupcov podnikov a iniciatívy, ktoré sú potrebné, aby podporili vyvíjané úsilie. Východiskovým bodom by mali byť diskusie s miestnymi ekonomickými aktérmi (napr. kľúčoví miestni zamestnávateľia), lídrami existujúcich iniciatív udržateľnosti (napr. environmentálne organizácie a sociálne podniky) a kľúčovými poskytovateľmi komunitných služieb (napr. združenia učiteľov alebo sociálnych pracovníkov). *The Urbact Toolkit on stakeholder engagement*³³ poskytuje užitočné rady pre efektívne prístupy k zapojeniu stakeholderov.
4. Aby sa zapojenie stakeholderov stalo reálnym, je potrebné identifikovať iniciatívy poskytujúce okamžité príležitosti spolupráce. Je vhodné zvážiť vyhlásenie otvorenej výzvy

pre nové iniciatívy realizované v súlade s cieľmi LZD, tak aby všetci občania, podniky a miestne inštitúcie mali príležitosť predložiť svoje nápady. Príklad takejto výzvy je možné nájsť v Košiciach³⁴ alebo v Lille³⁵.

5. Pri každej identifikovanej príležitosti je potrebné sa uistiť, že zamestnanci, ktorí vedú dialóg, sú odhodlaní podporovať aj implementáciu jednotlivých opatrení. Dôraz by mal byť kladený aj na spoluprácu s iniciatívami už realizovanými stakeholdermi a ich posilňovanie. Prostredníctvom spolupráce je budovaná dôvera, ktorá je kľúčom k postupnej premene jednorazových iniciatív na formálne dohody o spolupráci medzi mestom a stakeholdermi.
6. Digitálne nástroje by mali byť stredobodom aktivít na podporu LZD. Vytváranie diskusných skupín na existujúcich platformách sociálnych médií môže pomôcť založiť digitálnu komunitu bez potreby veľkých počiatočných investícií.³⁶

V. Zhodnotenie právnych a finančných podmienok:

1. Európska komisia v súčasnosti pracuje na podpore národných a európskych výskumných, politických a legislatívnych iniciatív, ktoré môžu podporovať LZD. Nové poznatky sú pravidelne publikované a oplatí sa ich sledovať.
2. Zapojenie miest môže výrazne posilniť diskusiu na národnej úrovni. Je potrebné zvážiť oslovenie ďalších miest a preskúmanie vývoja LZD v krajine a spoločne vstúpiť do diskusie s centrálnou vládou. V prípade potreby je potrebné na koordináciu tohto dialógu využiť organizáciu tretej strany (napr. národné združenie obcí). Iniciatívy, ako je *Green Deal Going*

³³ Pozri na: <https://urbact.eu/tool-category/engaging-stakeholders>

³⁴ Pozri stránku: <http://kosice.green/zelená-grantová-výzva/>

³⁵ Pre informácie o Lille pozri: <https://www.designiscapital.com/en/poc>

³⁶ Príklady takých nástrojov a ako môžu fungovať nájdete na stránke <https://www.shareable.net/14-online-platforms-that-boost-civic-engagement/>

*Local*³⁷ tiež môžu pomôcť identifikovať ďalšie mestá, ktoré na LZD pracujú (nielen doma, ale aj v susedných krajinách).³⁸

3. Realizácia LZD a dosiahnutie jej cieľov by sa nemala spoliehať iba na vnútroštátne verejné financovanie. Existujú ďalšie zdroje financovania, ktoré môžu plán podporiť (napr. zelené pôžičky a dlhopisy, súkromné investície, finančné nástroje EÚ, projektové granty).
4. Je potrebné preskúmať kapacity verejných investícií generovať príjmy a pochopiť, nakoľko je ďalšia realizácia LZD finančne samo udržateľná a aké dodatočne finančné zdroje určené na udržanie aktivít LZD budú potrebné. Modely participatívneho riadenia môžu viesť k participatívnemu financovaniu. Čím viac sú miestni stakeholderi, podniky a inštitúcie zapojené do realizácie LZD, tým viac je pravdepodobné, že za účelom posunu vpred, prinesú svoje vlastné finančné zdroje. Priame verejné financovanie by sa malo používať iba ako posledná možnosť a to iba v prípade projektov, ktoré nie je možné alebo sa nepodarilo financovať prostredníctvom súkromného kapitálu.

VI. Vykonávanie dohôd a pilotných projektov:

1. Organizovanie pravidelných stretnutí pri práci na prierezových témach, konkrétnych témach a iniciatívach, ktoré podporujú spoluprácu a výmenu znalostí je pre úspech LZD kľúčové.
2. Je potrebné rozvíjať vzájomné dohody medzi stakeholdermi, nevyvímajúc podnikateľské spoločnosti, organizácie občianskej spoločnosti a miestnu samosprávu. Dohody by mali definovať konkrétne iniciatívy alebo akcie, ktoré sa majú vykonať, a mali by určovať úlohy rôznych zúčastnených partnerov.
3. Dohoda o pridelení potrebných zdrojov a časových plánov pre realizáciu iniciatív a akcií je neoddeliteľnou súčasťou procesu.

4. Informácie o činnostiach, pokroku, výsledkoch a výzvach pre nové iniciatívy by mali byť plne dostupné. Je vhodné zvážiť vytvorenie jednotnej digitálnej platformy venovanej iniciatívam a akciám LZD (napr. spoločne s platformou pozri krok IV.6).

VII. Evaluácia postupu a komunikácia výsledkov:

1. LZD by mala byť flexibilná a mala by reagovať na nové výzvy a príležitosti. Riadiaca skupina LZD (zriadená v kroku 2) by mala vykonávať pravidelné a transparentné monitorovanie, aby vyhodnotila pokrok v porovnaní s cieľmi a určila oblasti a problémov, v ktorých je potrebný zásah mesta.
2. Komunikácia je zásadná. Na miestnej úrovni je nutné propagovať svoju víziu, pokrok a úspechy a zdieľať znalosti a zistenia, tak aby boli v miestnej komunite ľahko zrozumiteľné.
3. Za účelom zdieľania skúseností a osvedčených postupov je počas implementačnej fázy vhodné pokračovať v kontakte s ostatnými mestami, ktoré realizujú LZD. Organizácie ako ICLEI často organizujú a uľahčujú výmenu poznatkov a stratégií s ostatnými pilotnými mestami a Európskou komisiou.

Ako vytvoriť LZD krok za krokom...

2. fáza – rozširovanie/scaling up (zmeny oproti 1. fáze):

1. Vytváranie priestoru.
2. **Formalizácia LZD riadiacej štruktúry.**
3. Revízia existujúceho strategického rámca (**a tvorba nového, ak je to nutné**).
4. Mobilizácia lokálnych stakeholderov okolo nových príležitostí
5. Zhodnotenie právnych a finančných podmienok.
6. Vykonávanie **ďalších dohôd vo väčšom meradle**.
7. Evaluácia a komunikácia.

³⁷ Pozri na: <https://cor.europa.eu/en/engage/Pages/green-deal.aspx>

³⁸ Ďalšie užitočné informácie poskytuje ICLEI – Local Governments for Sustainability na stránke <https://iclei-europe.org/>

3.3 Základné princípy efektívnej komunikácie a príklady klimatickej komunikácie

(spracované podľa publikácie *Jak komunikovat změnu klimatu na lokální a regionální úrovni*, CI2, o.p.s., 2020³⁹)

1. Kvalitatívny posun v diskusii o zmene klímy a o udržateľnosti

Je veľmi žiaduce, aby sa celospoločenská diskusia na tému zmeny klímy primárne venovala hľadaniu zhody v konkrétnych klimatických opatreniach. Takmer polstoročie trvajúce zľahčovanie vplyvu ľudskej činnosti na bezprecedentnú akceleráciu klimatickej zmeny je potrebné poslať na smetisko dejín a namiesto toho sa sústrediť na riešenie prebiehajúcej klimatickej krízy, a to na všetkých úrovniach – globálnej, národnej, ale aj na tej regionálnej a lokálnej. Práve mestá budú totiž spolu s podnikateľským sektorom hrať kľúčovú úlohu pri zavádzaní klimatických a udržateľných opatrení do praxe a miera úspešnosti pri realizácii jednotlivých projektov rozhodujúcim spôsobom ovplyvní aj akceptáciu týchto opatrení zo strany širokej verejnosti.

2. Debata založená na faktoch

Úroveň vedeckého poznania o téme zmeny klímy pokročila za posledných niekoľko dekád natoľko, že je možné verejnosti predložiť jasne hovoriace dáta o miere otepľovania, epizódach sucha či výskyte ďalších extrémnych meteorologických javov. Tieto naskrz negatívne prejavy a dopady zmeny klímy možno už priamo analyzovať vo vzťahu ku konkrétnym mestám a regiónom, čo so sebou prináša aj väčšie uvedomenie si miestnych ľudí, o aký významný problém ide. V debata s občanmi je vhodné vždy v úvode zdôrazniť prehľad tých najzávažnejších prejavov a dopadov zmeny klímy pre danú lokalitu a pokojne tak urobiť aj prostredníctvom grafov ukazujúcich napr. nárast priemernej ročnej teploty za posledných x rokov alebo napr. rozloženie zrážok v priebehu roka v rámci daného miesta.

3. Príklady a príbehy pritiahnu záujem

Verejnosť sa s dôležitosťou klimatických opatrení stotožní lepšie, ak sa bude môcť zoznámiť s už existujúcimi príkladmi dobrej praxe, najlepšie zo svojho blízkeho okolia. Výborne v tomto smere fungujú príbehy bežných ľudí, ktorí si začali uvedomovať dopady zmeny klímy a sami sa začali viac angažovať pre ochranu klímy, napr. vo forme revitalizácie mokradí a tóni, nákupom tzv. zelenej elektriny alebo väčšou preferenciou hromadnej dopravy. Pri komunikácii každého klimatického opatrenia platí zásada: vždy ľuďom zrozumiteľne vysvetliť, aký pozitívny efekt bude mať realizácia konkrétneho opatrenia pre danú obec, komunitu alebo pre nich samých. A popri zmienke o určitom hmatateľnom prospechu každého opatrenia samozrejme tiež vždy pripomenúť ochranu zdravia obyvateľstva a zodpovednosť nás všetkých voči nastupujúcim generáciám, aby sme im planétu Zem odovzdali v čo najzachovalejšej podobe.

4. Začať vždy pri sebe

Podeliť sa o vlastné realizované kroky v oblasti znižovania osobnej uhlíkovej stopy je dobrým štartovacím bodom pri snahe presvedčiť ostatných o tom, že ochrana klímy je skutočne záležitosťou každého z nás. Pozor však, aby prezentované úsilie nevyznelo ako poučovanie a mentorovanie, ľudia by si mali sami určiť, v ktorej sfére každodenného života sú ochotní zmeniť zaužívané správanie. Pre niekoho je prioritou ozelenenie strechy vlastného domu, iný vidí cestu napr. v obmedzení konzumácie mäsa a v dôraze na nákup lokálnych produktov.

39 Príručka dostupná na stránke: https://ci2.co.cz/sites/default/files/souboryredakce/ci2_klimasemeni_publikace_web.pdf

5. Nepolitizovať tému

Problematika ochrany klímy je predovšetkým obrovskou spoločenskou témou s presahom do všetkých rôznych aspektov života. Zredukovať tému len na jej politické konotácie a používať rôzne nevhodné a verejnosť polarizujúce skratky (ako zelená ľavičiarska ideológia, alarmisti vs. popierači klímy, konzervatívni vs. liberálni) znamená poslať celú debatu do slepej uličky.

6. Dôležitosť spolupráce

Kľúčom k presadeniu efektívnych klimatických opatrení je bezpodmienečné zapojenie čo najpestrejšej zostavy miestnych aktérov, tzv. stakeholderov. Či už ide o veľké alebo malé podniky, neziskové organizácie a záujmové spolky, miestne školy alebo aktívnych jednotlivcov, ktorí majú záujem zvyšovať povedomie spoluobčanov o význame vykonávania konkrétnych klimatických opatrení. Podmienkou je ich zapojenie tak do rozhodovacieho, komunikačného ako aj realizačného a hodnotiaceho procesu.

7. Príležitosť, nie hrozba

Ochrana klímy je nezadržateľným trendom, ktorý rešpektuje drvivá väčšina členských krajín EÚ. Rozsiahlymi investíciami do udržateľných a nízko emisných technológií (pri súčasnom postupnom odklone od fosílnych palív) potvrdzujú, že zmenu klímy chápajú aj ako nástroj na posilnenie konkurencieschopnosti vlastných ekonomík, a tým pádom k udržaniu životného štandardu svojich obyvateľov a posilneniu sociálnej kohézie vo vnútri spoločnosti. Obzvlášť pre krajiny ako je Slovensko alebo Ukrajina, ktorých ekonomika je založená na priemyselnej výrobe, je ochrana klímy jedinečnou príležitosťou. Aj vďaka podpore stratégií, politík a finančných nástrojov EÚ je možné sa prihlásiť k toľko potrebnej transformácii priemyslu a takto nasmerovať do 21. storočia.

3.4 Nástroje hodnotenia a monitoringu a indikátory udržateľnosti

Hodnotenie a monitoring výkonu udržateľnosti sú zásadné pre napĺňanie cieľov mesta v oblasti udržateľnosti. V súčasnosti však nemáme ucelenú sadu indikátorov, ktoré by zodpovedali napĺňaniu EZD z pohľadu miest. Čiastočne je to dané tým, že sa stále nachádzame na začiatku implementácie EZD a LZD a potrebné nástroje tak ešte len vznikajú. Určite je ale možné využiť nástroje, ktoré vznikli v priebehu posledných dvoch dekád v kontexte iných iniciatív, a ktoré mestám dokážu pomôcť. Ich výber je závislý na miere ambícií daného mesta. Tiež je možné, ba vhodné, existujúce nástroje rôzne kombinovať podľa toho, v akých oblastiach si mestá stanovujú svoje ciele (možné príklady stratégií v rámci ktorých mestá definujú svoje ciele je uvedený v časti 3.1).

Základnú a odrazovú sadu indikátorov ponúka nástroj EÚ s názvom *Green City Accord*⁴⁰, ktorého cieľom je motivovať mestá k tomu, aby boli zelenšie a zdravšie. Pokročilejším nástrojom vykazovania výkonu udržateľnosti miest sú tzv. *European Common Indicators* (ECI).⁴¹ Sada ECI indikátorov sa skladá z 10 ukazovateľov:

1. Spokojnosť obyvateľov s miestnou komunitou
2. Uhlíková stopa – Miestny príspevok ku globálnej zmene klímy
3. Mobilita a miestna preprava cestujúcich
4. Dostupnosť verejných priestranstiev a služieb
5. Kvalita miestneho ovzdušia
6. Cesty detí do a zo škôl
7. Nezamestnanosť
8. Zaťaženie prostredia hlukom
9. Udržateľné využívanie územia
10. Ekologická stopa mesta

40 https://ec.europa.eu/environment/green-city-accord/monitoring-framework_en

41 https://www.gdrc.org/uem/footprints/eci_final_report.pdf

V súvislosti so stavom sociálnej ekonomiky a aktivitami sociálnych podnikov je možné použiť napr. nástroj vyvinutý v spolupráci EK a OECD zameraný na hodnotenie stavu ekosystému sociálnej ekonomiky⁴². Tento posudzuje kvalitu 7 kľúčových tém, ktorými sú:

1. Kultúrny kontext podporujúci sociálne podnikanie
2. Inštitucionálny rámec
3. Právny a regulačný rámec
4. Prístup k finančným zdrojom
5. Prístup na trh
6. Podpora zručností a rozvoja podnikania
7. Riadenie, meranie a vykazovanie vplyvu

Význam monitoringu udržateľnosti veľmi rýchlo stúpa. Povahu tejto zmeny významne ilustruje zavádzanie tzv. *Taxonómie*⁴³, ktorá definuje čo sú udržateľné aktivity a dáva bankám a investorom vodítko, kam presmerovať svoje finančné nástroje a operácie. Jej cieľom je napomôcť mobilizovať na európskom kontinente ročne 1 bilión eur súkromných a verejných zdrojov na transformáciu kontinentálnej ekonomiky smerom k udržateľnosti a sociálnemu zmieru. Udržateľná aktivita podľa Taxonómie je taká aktivita, ktorá významne prispieva aspoň k 1 zo 6 cieľov, spĺňa technické kritériá vykazovania, významne neohrozuje ostatné zo 6 cieľov a je vykonávaná so sociálnymi a ľudskoprávnymi zárukami.

Medzi spomínaných 6 cieľov patrí:

- *Zmiernenie zmeny klímy*
- *Adaptácia na zmenu klímy*
- *Udržateľné využívanie a ochrana vodných a morských zdrojov*
- *Prechod na obehové hospodárstvo*
- *Prevencia a kontrola znečisťovania životného prostredia*
- *Ochrana a obnova biodiverzity a ekosystémov*

Taxonómia a jej vykazovanie je v súčasnosti navrhnuté ako povinné pre firmy nad 250 zamestnancov a s obratom nad 40 miliónov eur (s účinnosťou od roku 2023 čiastočne, resp. 2024 kompletne). Avšak tieto firmy budú musieť vykazovať elementárne napĺňanie Taxonómie aj vo svojom dodávateľskom reťazci, čo bude mať sprostredkovane dopad aj na mestá a ich spoločnosti. Súčasne sa dá predpokladať, že toto je iba začiatok a okruh povinných subjektov sa bude postupne rozširovať.

Ukrajinských subjektov sa táto Taxonómia priamo netýka, ale ak sú súčasťou dodávateľských reťazcov povinných subjektov z EÚ, tak sa dopady prejavajú aj na nich. V neposlednom rade bude zavedený tzv. *mechanizmus uhlíkového vyrovnania na hraniciach (CBAM)*⁴⁴, ktorého cieľom je zabrániť vyvážaniu uhlíkovo náročných procesov mimo EÚ a tým obchádzať klimatické ciele EÚ. To platí aj pre ochranu ekonomických subjektov EÚ pred tými subjektmi z tretích krajín, ktorí prísne klimatické kritériá neplnia.

Je teda možné tvrdiť, že ten, kto sa nebude pripravovať na prechod k udržateľnosti a nebude to náležite, transparentne a verejne vykazovať (tzv. nefinančný reporting), tomu bude postupne obmedzovaný prístup k finančným nástrojom, a to či už verejným, ale hlavne súkromným.

42 <https://betterentrepreneurship.eu/en/node/802>

43 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

44 https://ec.europa.eu/taxation_customs/green-taxation-0/carbon-border-adjustment-mechanism_en

Závery a strategické odporúčania

Jedným z cieľov, ktorým má táto publikácia pomôcť je podpora tvorby a implementácie akčných plánov pre podporu zelených a sociálnych inovácií a podnikania v troch mestách spolupracujúcich na projekte. Ako sme ilustrovali na základe mapovania existujúcich postupov z Košíc, Charkova, Užhorodu i Nórska⁴⁵, existuje tu rozvíjajúci sa segment prístupov. Analýza situácie a diskusie v rámci pracovných stretnutí nám zároveň ukazujú, že prepájanie environmentálnych a klimatických cieľov so sociálnou inklúziou a sociálnym podnikaním nie je jednoduché, je však nevyhnutné.

Okrem klasických prekážok, ktorým čelí každé podnikanie ako sú vysoké kapitálové náklady, odborná príprava a zručnosti, sú pre integráciu sociálnych a environmentálnych cieľov potrebné kvalitné mestské politiky, ktoré vytvoria rámec pre podporu zelených a sociálnych inovácií a pre zelené a sociálne podnikanie v týchto oblastiach.

V rámci projektu by krokom v tomto smere mali byť akčné plány zelených a sociálnych inovácií s dôrazom na zelené a sociálne podnikanie. Akčný plán je nástroj, ktorý má pomôcť naštartovať procesy, identifikovať možné kroky alebo úlohy, ktoré bude treba implementovať, aby sme dosiahli ciele. Je nevyhnutnou súčasťou procesu strategického plánovania a pomáha zlepšovať plánovanie tímovej práce. Tie potrebujú ukotvenie v lokálnom kontexte a preto nemôžu mať jednotný rámec a mali by vždy vychádzať z konkrétnych podmienok, stavu riadenia a participácie verejnosti v danom meste a v danom kontexte.

Ako ilustruje obrázok 2, štruktúra spolupráce v rámci projektu a pri príprave akčných plánov stavia na medzinárodnej pracovnej skupine, ktorá s podporou Nórskeho partnera projektu pomáha transferu príkladov dobrej praxe, know-how a zručností. Miestne pracovné skupiny následne spracujú svoje mestské plány, ktoré sú založené na lokálnom kontexte a potrebách (Obrázok 3).

45 Pozri https://ceea-cooperation.com/docs/CEEA_12P_HQ.pdf

Záver

Obrázok 2.

Štruktúra spolupráce v rámci projektu a pri príprave akčných plánov

Kľúčové princípy pre prípravu akčného plánu, z ktorých bude potrebné vychádzať by sa rámcovo dali zhrnúť do nasledujúcich bodov:

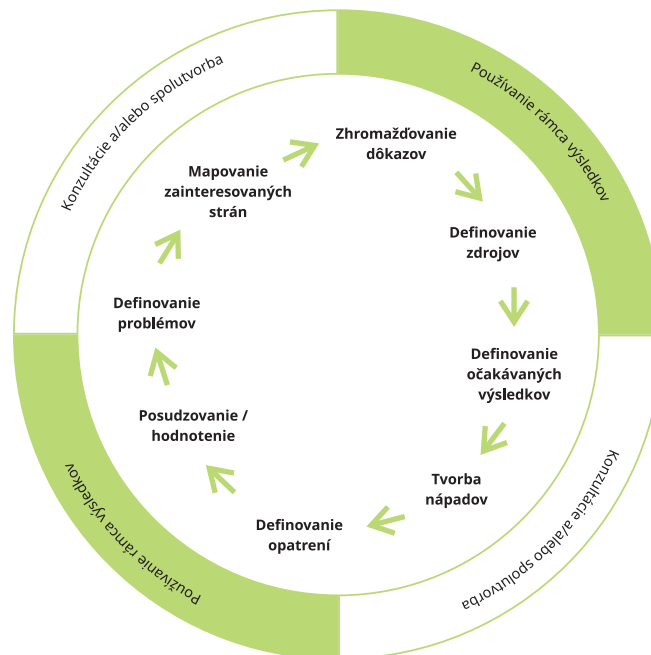
- **Existujú osvedčené prístupy, ale nie jednotný formát alebo „jedna forma pre všetkých“.**
- **Musia odrážať politické výzvy alebo procesy, územie a miestny kontext, v ktorom sa navrhuje implementácia.**
- **Je potrebné silné ciele a prepojenie sociálnej a zelenej agendy.**
- **Sú založené na participatívnom prístupe a zapojení zainteresovaných strán.**

V niektorých prípadoch budú akčné plány komunikačným prostriedkom, v iných pôjde skôr o identifikáciu tejto agendy a prípravu mesta a verejnosti na nové oblasti aktivít. Rámcový prístup k príprave akčných plánov v kontexte predpokladov a rizík ilustruje Tabuľka 1.

V prípade projektu *Mestá v rozšírenom európskom priestore: Spoločný rozvoj kapacít verejných inštitúcií slovensko-ukrajinskou cezhraničnou spoluprácou a zlepšovanie integrity vo verejných záležitostiach (CEEA) a jeho členských miest – Košice, Charkov a Užhorod* – bude príprava akčných plánov vychádzať z prepojenia medzinárodných a mestských aktivít.

Obrázok 3.

Plánovací cyklus pre prípravu a implementáciu akčných plánov⁴⁶

Tabuľka 1.

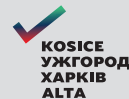
Rámcový prístup k príprave akčných plánov v kontexte predpokladov a rizík

Predpoklad	Riziko	Navrhovaná stratégia riadenia rizík
Mestá majú záujem a podporujú plány v tejto oblasti	Mestám chýba know-how a zdroje	Budovanie kapacít a generovanie podpory kombináciou zdrojov
Úspešný prístup k akčnému plánu (AP) by mal byť založený na synergiách medzi strategickými rozvojovými cieľmi a miestnymi kapacitami	AP zlyhá, nevyužijú ho miestne zainteresované strany z dôvodu nedostatku know-how, kapacít alebo zdrojov	Podpora navrhovaného AP sociálno-ekonomickým hodnotením miestnych kapacít, hnacích síl a prekážok a cieľená podpora zainteresovaných strán
AP by mal byť založený na skúmaní strategických cieľov namiesto obvyklých prístupov	Problematické z hľadiska udržateľnosti	Poskytovanie synergických príležitostí a prispievanie k strategickým cieľom miest pri podpore inteligentného rastu a konkurencieschopnosti.
Úspešný AP by si mal vyžadovať zapojenie širokého spektra zainteresovaných strán a diverzifikované prístupy	Nedostatok času, nezáujem	Budovanie procesu pri širokom zapojení zainteresovaných strán a na základe transparentnosti.

Referencie a užitočné odkazy

1. CDP. Disclosure Insight Action. Cities 2020 Scoring Introduction. <https://guidance.cdp.net/en/guidance?cid=16&ctype=theme&idtype=ThemeID&incchild=1µsite=0&otype=ScoringModule>
2. Doughnut Economics Action Lab, Biomimicry 3.8, C40 Cities and Circle Economy. Creating City Portraits. A methodological guide from The Thriving Cities Initiative. Oxford, 2020. <https://doughnuteconomics.org/Creating-City-Portraits-Methodology.pdf>
3. European Commission, (2017). Report from the Commission to the Council on the Urban Agenda for the EU. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/report_urban_agenda2017_en.pdf
4. European Commission. Green City Accord. https://ec.europa.eu/environment/green-city-accord_en
5. European Commission. EU Green Capital & EU Green Leaf Awards. <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/>
6. European Commission. EU Mission: Climate-Neutral and Smart Cities. https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en
7. European Commission. New Leipzig Charter – The transformative power of cities for the common good. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/12/12-08-2020-new-leipzig-charter-the-transformative-power-of-cities-for-the-common-good
8. European Circular Cities Declaration. https://circularcitiesdeclaration.eu/fileadmin/user_upload/Images/Pages/Images/Circular_City_Declaration/CircularCitiesDeclaration.pdf
9. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Gronkiewicz-Waltz, H., Larsson, A., Boni, A. et al., *100 climate-neutral cities by 2030 - by and for the citizens - Report of the mission board for climate-neutral and smart cities*, Publications Office, 2020, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/46063>
10. European Commission. Covenant of Mayors – Europe. <https://www.covenantofmayors.eu/>

11. European Commission, Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises, Durieux, E., Hidson, M., *Local green deals – A blueprint for action – The European Commission's 100 intelligent cities challenge*, Publications Office, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2826/94389>
12. European Commission. Monitoring Framework. https://ec.europa.eu/environment/green-city-accord/monitoring-framework_en
13. European Commission. European Common Indicators. Towards a Local Sustainability Profile. https://www.gdrc.org/uem/footprints/eci_final_report.pdf
14. European Commission. EU taxonomy for sustainable activities. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
15. European Committee of the Regions. Green Deal Going Local. <https://cor.europa.eu/en/engage/Pages/green-deal.aspx>
16. Európska komisia, Generálne riaditeľstvo pre komunikáciu, (2017). *Biela kniha o budúcnosti Európy : úvahy a scenáre pre štáty EÚ-27 k vývoju do roku 2025*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/88238>
17. <https://iclei-europe.org/>
18. ICLEI – Local Governments for Sustainability, 2021. Guide on Connecting Green Recovery and Resilience in Cities – Resilient Cities Action Package 2021 (ReCAP21). Bonn, Germany
19. MPSVaR SR, (2022). Správa o stave ekosystému sociálnych inovácií na Slovensku, Bratislava. https://www.mpsvr.sk/files/sk/uvodna-stranka/narodne-kompetencne-centrum-socialne-inovacie/dokumenty/sprava-stave-ekosystemu-si-slovensku_mpsvr-sr_022022.pdf
20. Polačková Zuzana a kol. Ročenka sociálneho podnikania. CSPV SAV, 2019. ISBN 978-80-89524-31-0 <https://www.prog.sav.sk/wp-content/uploads/Rocenka-socialneho-podnikania.pdf>
21. PwC. State of Climate Tech 2021. Scaling breakthroughs for net zero. <https://www.pwc.com/gx/en/services/sustainability/publications/state-of-climate-tech.html>
22. https://past-conferences.sustainablecities.eu/fileadmin/user_upload/_temp_/Mannheim2020/Message/Mannheim-Message.pdf
23. Science Based Targets Network. Global Commons Alliance. Science-Based Climate Targets: A Guide for Cities. November 2020. <https://sciencebasedtargetsnetwork.org/wp-content/uploads/2021/04/SBTs-for-cities-guide.pdf>
24. SHAREABLE. 14 Online Platforms that Boost Civic Engagement. <https://www.shareable.net/14-online-platforms-that-boost-civic-engagement/>
25. Social Business in UA. Social Entrepreneurship in Ukraine: An Effective Tool for Overcoming Challenges? https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/social-entrepreneurship-in-ukraine-an-effective-tool-for-overcoming-challenges/#:~:text=According%20to%20the%20data%20from,enterprises%20at%20up%20to%201%2C000
26. Stockholm Resilience Centre. Stockholm University. Planetary Boundaries. <https://stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>
27. Sustainable Cities Platform. <https://sustainablecities.eu/endorsers-basquedeclaration/>
28. SUSTO. Sustainability Tools. <https://susto.earth/>
29. Tichý D., 2020. Jak komunikovat změnu klimatu na lokální a regionální úrovni. Rudná: CI2, o. p. s., 20 s. https://ci2.co.cz/sites/default/files/souboryredakce/ci2_klimasemeni_publikace_web.pdf
30. Tucet príkladov dobrej praxe. https://ceea-cooperation.com/docs/CEEA_12P_HQ.pdf
31. United Nations. Sustainable Development. The 17 Goals. <https://sdgs.un.org/goals>
32. United Nations. 68% of the world population projected to live in urban areas by 2050. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>
33. URBACT. Engaging Stakeholders. <https://urbact.eu/tool-category/engaging-stakeholders>
34. URBACT, 2016. URBACT GUIDANCE. Performance in policy-making. https://urbact.eu/sites/default/files/urbact_guidance_-_performance_in_policy-making_1.pdf

Cities in the
Enlarged
European
Area

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Granty EHP predstavujú príspevok Islandu, Lichtenštajnska a Nórska k zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe.

Majú dva hlavné ciele: znižovanie ekonomických a spoločenských rozdielov v Európe a posilňovanie vzájomných vzťahov medzi prispievateľskými krajinami a 15 krajinami EÚ v strednej a východnej Európe a v Pobaltí.

Tri prispievateľské štáty úzko spolupracujú s EÚ prostredníctvom Dohody o Európskom hospodárskom priestore (EHP). Ako donori postupne v rokoch 1994 až 2014 poskytli prostredníctvom grantových schém 3,3 miliardy eur. Granty EHP na obdobie 2014 – 2021 dosahujú 1,55 miliardy eur. Prioritami tohto obdobia sú:

1. Inovácie, výskum, vzdelávanie a konkurencieschopnosť
2. Sociálna inklúzia, zamestnanosť mladých a odstraňovanie chudoby
3. Životné prostredie, energia, zmena klímy a nízko uhlíkové hospodárstvo
4. Kultúra, občianska spoločnosť, dobré spravovanie a základné práva
5. Spravodlivosť a vnútorné záležitosti

Granty EHP sú financované spoločne Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom podľa ich HDP.

Oprávnenosť čerpať tieto granty odráža kritériá stanovené pre Kohézny fond EÚ, ktorý je určený pre členské štáty s hrubým národným produktom (HNP) na obyvateľa nižším než 90% priemeru EÚ.

Všetky projekty sú vo výške 15% spolufinancované zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Ak sa chcete dozvedieť viac o programoch
a projektoch financovaných z Grantov EHP
na Slovensku, navštívte stránku www.eeagrants.sk

**Working together for a green,
competitive and inclusive Europe**